

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011/2012

Jiří Jaroš

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY

Kriminalita dětí a mládeže na Českobudějovicku a možnosti její prevence na školách (využití preventivních programů na školách)

Autor bakalářské práce:	Jiří Jaroš
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Alena Toningarová
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Datum odevzdání bakalářské práce:	29.06.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma

**„Kriminalita dětí a mládeže na Českobudějovicku a možnosti její prevence /na školách
(využití preventivních programů na školách)“**

jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice dne 27.6.2012

.....
Jiří Jaroš

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval všem lidem, kteří mi jakýmkoli způsobem pomohli při vypracování této bakalářské práce. Zvláště bych chtěl poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Aleně Toningarové za čas, který mi věnovala, za odbornou pomoc, ochotu a cenné rady při zpracování celé bakalářské práce.

Anotace

Překládaná bakalářská práce měla za cíl teoreticky zpracovat problematiku kriminality dětí a mládeže se zaměřením na Českobudějovicko. Na základě informací získaných v odborné literatuře byly definovány základní pojmy dané problematiky, byly stanoveny základní faktory ovlivňující vznik a vývoj kriminality dětí a mládeže a byly popsány základní typy prevence. Praktická část předkládané práce byla zaměřena na získání aktuálních informací od zainteresovaných stran - tedy od školních metodiků prevence, učitelů a žáků na Českobudějovicku. Pro sběr dat byla použita metoda rozhovoru a ankety.

Anotation

The aim of this bachelor thesis was the evaluation of young crime focusing the situation in České Budějovice. Based on information in the literature were redefined basic terms of the issue, basic factors affecting the formation and development of children and youth crime were set out and the basic types of prevention were described. Empirical part of work was focused on obtaining current information from interested parties - from school prevention methodologists, teachers and pupils in České Budějovice. For data collection method was used interviews and surveys.

Obsah

Úvod	8
1. Definice základních pojmů	10
1.1. Dítě	10
1.2. Mládež	11
1.3. Kriminalita	11
1.4. Definice pojmů na základě zákonných norem.....	12
1.5. Prevence	12
2. Kriminalita dětí a mládeže	13
2.1. Sociálně patologické jevy, rizikové chování.....	13
2.2. Faktory ovlivňující kriminalitu dětí a mládeže.....	14
2.2.1. Vlivy vnitřní.....	14
2.2.2. Vlivy vnější	15
2.2.2.1. Rodina.....	15
2.2.2.2. Vrstevnická skupina	16
2.2.3. Média.....	18
2.3. Specifické znaky kriminality dětí a mládeže	21
2.4. Současný stav kriminality mládeže.....	22
3. Prevence kriminality.....	26
3.1. Primární prevence	29
3.2. Sekundární prevence.....	30
3.3. Terciární prevence.....	31
3.4. Malá policejní akademie.....	31
4. Praktická část práce.....	32
4.1. Metodika výzkumu	33
4.1.1. Anketa	33
4.1.2. Rozhovor.....	34

4.2. Výzkumný soubor	34
4.3. Interpretace dat	34
5. Vyhodnocení rozhovoru se školními metodiky prevence	35
6. Vyhodnocení rozhovoru s učiteli	38
7. Vyhodnocení rozhovoru s žáky.....	42
8. Ideální preventivní program.....	46
Závěr	48
Seznam grafů	50
Seznam použité literatury	51
Seznam příloh.....	54

Úvod

Kriminalita dětí a mládeže je neoddiskutovatelná realita naší dnešní společnosti. Říká se, že když se člověk narodí, je tabula rasa, tedy nepopsaná deska. Pokud pomineme vlivy genetické, znamená to, že hlavní podíl na následném rozvoji osobnosti má svět kolem nás, naše společnost, naši blízcí. Přesně tyto myšlenky jsou analyzovány a popsány v předkládané bakalářské práci.

Paradoxní je, že v podstatě úplně vše kolem nás může jedince ovlivnit - ať už negativně nebo pozitivně. Dítě je již od svého narození zapojeno do řady vztahů. Začíná se vztahy ve vlastní rodině, pokračuje k prvním vrstevníkům venku na hřišti, následně poté v mateřské škole a hlavně ve škole. Školní věk je obdobím, v kterém se dítě rozvíjí, buduje svou osobnost a zároveň musí čelit tvrdé realitě mnohdy krutých mezilidských vztahů, o kterých se dnes již zcela otevřeně, možná až příliš, hovoří na veřejnosti, v médiích a je zobrazována i ve filmech a v zábavním průmyslu.

Jednoduše se dá říci, že příval informací je nekonečný. Tento příval informací je navíc poznamenán snahou analyzovat a pojmenovávat. Tato snaha je honbou za senzací, ale ve výsledku pouze překrucuje skutečnost a zkresluje realitu, v důsledku čehož je změněno i chápání a vnímání reality.

Tato bakalářská práce se v teoretické části snaží všechny možné faktory vzniku kriminality dětí a mládeže reálně a bez příkras pojmenovat a popsat a na základě těchto informací poté popsat a definovat také prevenci kriminality dětí a mládeže.

Naše společnost přijala fakt, že kriminalita dětí a mládeže je reálnou záležitostí. V tom případě je velmi dobře, že naše společnost byla také schopna přijmout fakt, že je třeba proti tomuto stavu bojovat. Nástrojem boje jsou samozřejmě programy prevence kriminality dětí a mládeže. V bakalářské práci jsou tedy uvedeny základní definice pojmu prevence a také základní pohled na preventivní programy.

Praktická část této práce nakonec přináší pohled tří zúčastněných stran, které s programy prevence přicházejí do styku. Jedná se o pohled školních metodiků prevence, učitelů na základních školách a žáků devátých tříd základních škol. Informace od těchto tří skupin byly získány rozhovory a myslím si, že přinášejí zajímavý a mnohdy překvapivý pohled na všeobecně probírané téma prevence.

Tato bakalářská práce má dva základní výstupy. Prvním z nich je pohled na praktické a reálné zkušenosti výše jmenovaných skupin osob z Českobudějovického regionu přicházejících s programy prevence běžně do styku. Druhým výstupem je poté pojmenování

ideálního preventivního programu, resp. vznesení základních návrhů, které by měl ideální program prevence kriminality dětí a mládeže akceptovat a brát v potaz.

1. Definice základních pojmů

Pojmy „dítě“ a „mládež“ jsou pro tuto bakalářskou práci pojmy velmi důležitými, a proto je nutné jim věnovat adekvátní pozornost. Stejně tak význam slova kriminalita a prevence.

1.1. Dítě

Průcha, Walterová a Mareš uvádějí, že dítě je „Lidský jedinec v životní fázi od narození do období *adolescence*. Podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením, tj. v prenatálním období vývoje člověka. Dítě a *dětství* je popisováno a zkoumáno v řadě věd (psychologie, psychiatrie, sociologie, lékařské vědy, aj.).“¹

Z mezinárodního hlediska je zavazující definicí definice dítěte dle Úmluvy o právech dítěte. Tento dokument byl přijat Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989 a říká, že „pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každý lidský tvor mladší osmnácti let, pokud dle platného právního řádu aplikovaného na toto dítě nedosáhne zletilosti dříve.“²

Vývojová psychologie je disciplínou, která se zabývá ontogenezí psychiky člověka od jeho početí až do smrti. Ze zřejmého důvodu tak věnuje hodně pozornosti období dětství a může nám tak o dítěti podat mnoho podstatných informací. Langmeier, Langmeier a Krejčířová dělí vývoj dítěte na období prenatální, novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní období a dále na mladší školní věk a období dospívání. Období dospívání je dle autorů dnes velmi dlouhé a složité, a proto je dále podrobněji děleno na fázi pubescence (cca od 11 do 15 let) a na fázi adolescence (cca od 15 do 20 až 22 let). Není ale možno přesně definovat, kdy a jak se dítě stává dospělou osobou. Každý jedinec je individualitou a je ovlivňován celou řadou faktorů. Autoři také zmiňují, že dnešní moderní doba oddaluje chvíli, kdy se mladí stávají ekonomicky nezávislími a tím pádem z pohledu sociálního dospělými.³

Z výše uvedeného vyplývá, že dítě je osoba od narození do dovršení 15, případně 18 let. Vývojová psychologie přitom říká, že dospělí jsou až osoby ve věku 20 až 22 let.

¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 46. ISBN 80-7178-772-8.

² UNITED NATIONS. *Resolution A/RES/44/25: Convention on the Rights of the Child*. Adopted: 20th November 1989.

³ LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. s. 15 - 88. ISBN 80-7319-016-8.

Otázkou tak zůstává, jak pojmenovat období od 15 do 18 let, případně až do cca 22 let věku. Zde je vhodné zmínit pojem mládež.

1.2. Mládež

Mládež je pojem známý a běžně užívaný laiky i odbornou veřejností. Průcha, Walterová a Mareš popisují mládež jako sociální skupinu tvořenou lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, jejíž členové ve společnosti nadále neplní role dětí, ale společnost jim zároveň ještě nepřikla roli dospělých. Mládež má dle autorů charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot.⁴

Mládež je dle mého názoru skupina osob ve věku od 15 do 18 let. Tato definice je dle mého názoru nejvíce reálná a přijatelná napříč vědeckým a terminologickým spektrem.

V souvislosti s definicí Průchy, Walterové a Mareše, kteří za horní věkovou hranici mládeže označují věk pětadvaceti let, je nutné zmínit další pojem, kterým je spojení „mladý dospělý“. To definuje přechodové období mezi mladým/dospívajícím člověkem a dospělým jedincem, tedy životní období od 18 let do cca 24 let. Tento pojem se používá především v souvislosti s kriminologií.⁵

1.3. Kriminalita

Kriminalita je dle Klimeše „zločinnost, tj. společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti v určité oblasti a za určité období“.⁶

Národní informační centrum pro mládež (NICM) věnuje pojmu kriminalita poměrně dost prostoru. NICM poskytuje mládeži bezplatné informace z několika oblastí, mezi něž patří i sociálně - patologické jevy či oblast „občan a společnost“. Jelikož je NICM určeno de facto výhradně pro mládež, dá se soudit, že vysvětlení pojmu na jejich webových stránkách je mládeži jazykově i sociálně blízké. NICM uvádí, že „Kriminalita je úhrn činů uvedených v trestním zákoníku obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti“.⁷

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 125. ISBN 80-7178-772-8.

⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 378. ISBN 80-7357-026-2.

⁶ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1987. s. 382. ISBN není. Kód 14-473-87.

⁷ NICM: *Národní informační centrum pro mládež*. [online]. c2012 [citováno 2. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>>

Další možnost, jak nahlížet na kriminalitu, poskytuje Zapletal. O kriminalitě hovoří jako o sociálně-patologickém fenoménu, který má aspekty společenské, osobnostní, sociologické, psychologické, psychiatrické, pedagogické, trestněprávní a mnohé jiné.⁸

1.4. Definice pojmů na základě zákonných norem

Kriminalita dětí, na rozdíl od kriminality mládeže, není tak často předmětem definic, ovšem na základě výše uvedených pojmů je možné ji definovat jako zločinnost osob mladších patnácti let.

Kriminalitu mládeže poté definuje např. Ďurič, který ji označuje za „porušovanie trestnoprávných noriem určitou časťou mladých ľudí. - K. m. zahrnuje trestnú činnosť mladej generácie. V rámci celkovej kriminality má svoje špecifiká, kt. vyplývajú z vekových osobitostí páchatel'ov. Prejavujú sa najmä tým, že títo jednotlivci sú umiestňovaní v osobitných prevých. zariadeniach (vých. ústavy, diagnostické centrá pre mládež). Rast k. m. je celosvet. problémom, kt. pravdepodobne súvisí s rozvojom civilizácie, tech. pokroku a krízou morálky.“⁹

Kriminalitu dětí a mládeže v rámci České republiky bychom nejlépe měli nahlížet na základě našich právních předpisů, jelikož ty jsou pro nás plošně platné. Jedná se především o zákon č. 218/2003. Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁰

Tento zákon stanovuje, že mládeží se rozumí děti mladší patnácti let a mladiství; dítětem mladším patnácti let je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnácti let věku; mladistvým je osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctého roku věku a zároveň nepřekročila osmnáctý rok svého věku.

Hlava III. o řízení ve věcech dětí mladších patnácti let uvádí, že dítě mladší patnácti let vlastně není trestně odpovědné a pro jeho činy užívá označení „činy jinak trestné“. I přesto ale existují možnosti, jak pachatele takových činů potrestat a stíhat.

Zákon č. 218/2003 Sb. v § 6 dále uvádí, že trestný čin spáchaný mladistvým se nenazývá trestným činem, nýbrž proviněním.

1.5. Prevence

⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 16. ISBN 80-7357-026-2.

⁹ ĎURIČ, L., BRATSKÁ, M. a kol. *Pedagogická psychológia: Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 159. ISBN 80-08-02498-4.

¹⁰ *Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.*

Průcha, Walterová a Mareš popisují prevenci jako „Soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům.“¹¹ Základní dělení prevence je na prevenci primární, sekundární a terciární. Prevence je věnována samostatná kapitola této práce.

2. Kriminalita dětí a mládeže

Kriminalita dětí a mládeže je společenský jev, jehož existenci si musíme připustit, ať už chceme, či nikoliv.

2.1. Sociálně patologické jevy, rizikové chování

Obecně je kriminalita jako společenský jev spojena se sociálně patologickými jevy, které jsou odborně označovány za „takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.“¹²

Termín sociálně patologické jevy, který se stále běžně používá, je ovšem v poslední době nahrazován termínem rizikové chování. Tento termín je považován za termín světový, srozumitelný, trendový, nestigmatizující a v souladu s pojmoslovím EU.

Sociálně patologické jevy se vnitřně dělí na:

1. negativní společenské jevy - fenomény typické pro moderní konzumní společnost; míra nebezpečnosti nebo závažnosti jevů je nízká, to samé platí pro jejich konečný dopad na společnost; společností jsou řekněme tolerovány; patří sem např. nezaměstnanost, bída, nemocnost, úrazovost, populační nerovnováha, rozvodovost, ad.
2. asociální společenské jevy - např. výtržnictví, vandalismus, šikana, aktivity sprejerů, sekty, extremistická hnutí a skupiny, projevy xenofobie, rasismu apod.

¹¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 178. ISBN 80-7178-772-8.

¹² POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003. s. 9. ISBN 80-86568-04-0.

3. sociálně patologické jevy v užším slova smyslu - nyní hovoříme o skupině jevů s nejvyšší mírou společenské nebezpečnosti a závažnosti; patří sem kriminalita, závislosti, prostituce a sebevraždy.¹³

Z pohledu na vztah mezi sociálně patologickými jevy a následným kriminálním chováním je důležité zmínit především závislostní chování.

Mezi tradiční typy závislostního chování dle Mühlpachra patří drogová závislost (z které se postupně vydělila závislost alkoholová a tabakismus) a závislost na hracích automatech. Mezi nové typy závislostního chování dále Mühlpachr řadí netomanii, což je závislost na internetu, závislost na televizi, sexuální závislost, závislost na práci, patologické nakupování a bulimii.¹⁴

K problematice drogových a alkoholových závislostí a tabakismu je třeba poznamenat, že tyto látky v první řadě mění stav vědomí a navozují stavy umělého uvolnění, umělé stimulační, umělého zlepšení vlastních schopností nebo halucinace. Z toho důvodu je člověk pod jejich vlivem schopen dělat věci, které by za normálních okolností možná nedělal - mezi takové věci patří např. krádeže, násilí, porušování pravidel silničního provozu, ad. Spojení s kriminalitou a kriminálním chováním je patrné.

2.2. Faktory ovlivňující kriminalitu dětí a mládeže

Kriminální chování, potažmo kriminalita jako taková, je chováním patologickým. Kriminální chování se ale ve společnosti neobjevilo „jen tak“, jako každá složka lidské osobnosti bylo zkoumáno, má tedy svůj vývoj a je různými způsoby interpretováno.

Jedním z nejzákladnějších principů teorie psychiky je dělení vlivů působících na osobnost na vlivy vnitřní a vnější. Vnitřní vlivy jsou definovány jako biologické determinanty, vnější vlivy jako determinanty socio-kulturní.¹⁵

2.2.1. Vlivy vnitřní

Vnitřní vlivy můžeme popsat jako vlivy genetické a konstituční, kterým se věnují např. Matoušek a Matoušková.¹⁶

¹³ ZKOLA: *Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje*. [online]. c2012 [citováno 16. 6. 2012].

Dostupné z WWW:

<<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/12342.aspx>>

¹⁴ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 79 - 101. ISBN 978-80-210-4550-7.

¹⁵ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. s. 78. ISBN 80-200-1290-7.

Autoři uvádí, že kriminální chování je chování a chování obecně je ovlivněno genetickými dispozicemi jedince - „Genetická vloha snižuje, resp. zvyšuje práh pro působení vlivů prostředí.“¹⁷

V souvislosti s konstitučními dispozicemi poté autoři rozebírají řadu možných konstitučních kritérií, která mohou souviset s rozvojem kriminálního chování. Jedná se např. o syndrom hyperaktivity nebo abnormity EEG projevující se častým zpomalením alfa rytmu, který koordinuje bdělou aktivitu mozku. Ovšem mezi zásadní konstituční faktory samozřejmě patří vrozené osobní dispozice jedinců - psychopatie, odchylky typu akcentovaných nebo anomálních osobností či snížené rozumové schopnosti. Neopomeňme zmínit také pohlaví - muži/chlapci se stále dopouštějí delikventního chování častěji než ženy/dívky.

2.2.2. Vlivy vnější

Mezi základní vnější vlivy, které mají obrovský význam pro vývoj jedince, patří rodina a vrstevnická skupina.

2.2.2.1. Rodina

Faktorem, který velmi významně ovlivňuje vývoj jedince, je rodina a rodinné prostředí.

Klapilová píše, že „rodina je malá, primární, neformální sociální skupina, kterou tvoří jedinci spojení pokrevními, manželskými a adoptivními vztahy. Je to specifická biosociální skupina, ve které se uskutečňují některé společensky i osobně potřebné činnosti a vztahy, které nemohou v plné míře přebírat jiné instituce.“¹⁸

Funkce rodiny poté popisují např. Průcha, Walterová a Mareš - „rodina plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační a další funkce.“¹⁹

Funkce socializační, také označována jako funkce výchovná - je zaměřena na socializaci dětí a sociální kontrolu, funkce by měla být naplňována ve spolupráci se školou.

Funkce ekonomická - spočívá v materiálním zabezpečení rodiny.

Funkce sexuálně-regulační, také nazývána funkcí biologickou či reprodukční - spočívá v sexuálním životě manželů a plození potomků.

¹⁶ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

¹⁷ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 23. ISBN 978-80-7367-825-8.

¹⁸ KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 27. ISBN 80-7067-669-8.

¹⁹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 202. ISBN 80-7178-772-8.

Správně fungující rodina by měla plnit všechny výše popsané funkce. Pokud tomu tak není, dělí se rodiny na základě míry nefunkčnosti na problémové, dysfunkční a afunkční. Problémová rodina je popsána jako rodina, kde se vyskytují problémy, ty ale neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte, rodina může problémy řešit sama. Dysfunkční rodina je typická tím, že se v ní vyskytují poruchy všech funkcí, které ohrožují celou rodinu, ale především děti, a rodina vyžaduje systematickou péči. Afunkční rodina je typická závažnými poruchami a dítěti je třeba zajistit náhradní rodinu či jinou péči.²⁰ Mezi nejčastější problémy, které mohou způsobit nefunkčnost rodiny, můžeme řadit např. tyto sociálně patologické jevy - domácí násilí, syndrom CAN, drogovou závislost, rozvod rodičů, ad.

Zkušenosti odborníků a dosud provedené výzkumy utvrzují v tom, že rodina disharmonická (i neúplná či doplněná) neposkytuje dítěti dostatečné podmínky pro jeho vývoj v oblasti emoční, v oblasti sebehodnocení či v oblasti rozvoje stability-lability osobnosti. Samozřejmě nelze toto tvrzení aplikovat plošně, popsané nedostatečné podmínky se mohou vyskytovat i v rodině oficiálně úplné (skryté konflikty, apod.) a naopak.²¹

Vztah mezi matkou a dítětem, dále mezi otcem a dítětem a v neposlední řadě i mezi dítětem a ostatními členy rodiny je klíčovým činitelem osobnostního vývoje. Klíčovými jsou především vazby, které jednotliví členové rodiny naváží. Jejich kvalita se pak odráží v chování dětí a ovlivňuje jejich názor na svět, jeho bezpečí a důvěryhodnost. Pro osobnostní vývoj je důležitá i disciplína a schopnost dítě vést, dát mu hranice a naučit jej tomu, že každá akce vyvolává zpětnou reakci. Nezbytně nutnou schopností je schopnost komunikace v rodině a schopnost, resp. neschopnost řešení konfliktů. I tyto vzorce chování dětí přejímají a přenášejí je do vlastního života.²²

Čáp potvrzuje všeobecně uznávaný fakt, že negativní postoje rodičů vůči dítěti ztěžují socializaci a formování charakteru. Dítě se neztotožní s rodiči a podlehne náhradnímu vlivu různých part a skupin, které mohou mít co do činění s delikventní činností.²³

1.1.1.1. Vrstevnická skupina

Ve chvíli, kdy se děti začínají orientovat ven z rodiny, začínají vnímat důležitost vrstevnických skupin a projevují touhu do těchto skupin zapadat.

²⁰ KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 27. ISBN 80-7067-669-8.

²¹ ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. s. 62. ISBN 80-7178-463-X.

²² MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 42. ISBN 978-80-7367-825-8.

²³ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997. s. 279. ISBN 80-7066-534-3.

Pro tzv. ohroženou mládež z dysfunkčních rodin je parta a vrstevnická skupina mnohem důležitější než rodina. Touží konečně po kladném přijetí, které jim doma chybí a které nalézají mezi „svými“. Pocit sounáležitosti a příslušnosti ke skupině poté zcela jistě značně ovlivňuje schopnost rozhodování se v důležitých životních situacích, jelikož období dospívání, což je obecně známým faktem, je obdobím, v kterém jsou mladí lidé snadno ovlivnitelní a pádným argumentem pro ně může být i nevinné pošťouchnutí od „kamaráda“. I novodobá kriminologie v tomto ohledu souhlasí, jelikož zdůrazňuje, že kriminalita dětí a mládeže je nejčastěji páchána v partách.²⁴

Období adolescence, což je velmi důležité, přináší i povinnosti a vývojové úkoly, které je třeba splnit, stejně jako vývojové milníky, ke kterým je třeba dorazit. Mezi úkoly patří např.:

1. přijetí vlastního těla, aktuálních fyzických změn, pohlavní zralosti a pohlavní role,
2. aplikace inteligence v běžném životě,
3. uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost vytvořit a uchovat vztahy s vrstevníky mužského i ženského pohlaví,
4. získání zkušeností v oblasti erotického vztahu, příprava pro partnerský a rodičovský život,
5. rozvoj emocionality, intelektu a interpersonálních dovedností ve vztahu ke společnosti, získání dovedností pro sociálně zodpovědné chování,
6. představa o budoucích prioritách v dospělosti, otázka důležitých osobních citů a stylu života,
7. upřesnění žebříčku hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu.²⁵

Z uvedeného vyplývá, že adolescence je obdobím zkoušení, experimentování, učení se. Je to období, kdy se jedinec opravdu může poučit ze svých chyb a může tento proces využít a stát se lepším člověkem. Některé děti ale toto období experimentování bohužel využívají zcela jinak a v partě experimentují s alkoholem, cigaretami či drogami a zkoušejí, kde jsou hranice společensky akceptovatelného chování, potažmo jak dalece mohou bez potrestání porušovat zákon.

²⁴ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 82. ISBN 978-80-7367-825-8.

²⁵ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 20-21. ISBN 80-7178-348-X.

Matoušek²⁶ v souvislosti s kriminalitou dětí a mládeže cituje zahraniční zdroje, které rozlišují dvě skupiny delikventní mládeže:

1. stabilní a integrované skupiny - např. gangy romských kapsářů u nás, delikventní formy jednání a chování jsou v dané skupině akceptovány i dospělými a vynikají tím, že dospělí jsou vlastně učiteli mládeže,
2. nestabilní a neintegrované skupiny - jsou obvykle velmi násilnické, jejich prostředí je vysoce nestabilní, mládež ukazuje svou sílu, nebojácnost a schopnost opozičního jednání, tyto skupiny vyvolávají nejvíce obav veřejnosti.

Mezi nejvýraznější subkultury spojené s mládeží patří subkultura drogová, která se vyznačuje tím, že její členové holdují alkoholu, drogám a jsou sexuálně promiskuitní. Finanční prostředky získávají žebráním, drobnými krádežemi, prodejem drog, apod.

Jako další subkulturu mládeže uveďme subkulturu rasistickou. Subkultura rasistická má své dějiny, které jsou dohledatelné, a tím se odlišuje od mnohých jiných násilnických subkultur. Mezi její zástupce řadíme např. hnutí Skinheads - ve spojitosti se Skinheads vystupují někdy i fotbaloví Hooligans, jinak také zvaní rowdies - část skupin se prolíná a jedná v kontextu aktuální situace.

V neposlední řadě existuje i subkultura pseudonáboženská. Zatím nejvýraznější pseudonáboženskou subkulturou jsou satanisté.

2.2.3. Média

Kriminalita a její nárůst, o kterém jsme denně informováni, obecně souvisí s mnoha skutečnostmi - např. s úpadkem morálky, s deziluzí pramenící z přehlížení trestných činů určitých druhů osob, s bídou a chudobou, apod.

Matoušek a Matoušková nabízejí jako možnou další příčinu kriminálního chování i společenský kontext. Poukazují na celkový stav společnosti, která je ovlivněna historickými událostmi i aktuálním děním, médií a politikou.²⁷

Vágnerová v této souvislosti hovoří o tzv. mediální normě. Média dle jejího názoru mají na vymezení normality v dnešní době značný vliv. Vágnerová doslova píše: „Bylo by dokonce možné vymezit mediální normu, která zahrnuje to, co je opakovaně a často atraktivním způsobem prezentováno jako žádoucí nebo standardní. Její součástí je i jakási

²⁶ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 86 - 89. ISBN 978-80-7367-825-8.

²⁷ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

symbolická, idealizovaná realita, jež prezentuje jako normu výjimečné jedince (kteří jsou krásní, výkonní, úspěšní, atd.).²⁸ Vágnerová dále poukazuje i na negativní vliv médií. „Sdělovací prostředky mohou nežádoucím způsobem ovlivňovat např. postoj k násilí. Toto chování je zde velmi často prezentováno jako něco běžného, a tudíž normálního. Nejde jen o nadměrnou frekvenci akčních filmů, které jsou zjevnou fikcí, ale také o pojetí zpravodajství. Asymetrické informace o dění ve společnosti (s převahou různých neštěstí a senzací) mohou vyvolat pocit, že násilí je normální. Potom ovšem není divu, že se zvyšuje tendence k agresivnímu jednání, zejména u dětí a mládeže.“²⁹

V souvislosti s mediální normou Vágnerové můžeme zmínit i Čápa, který poukazuje na agresi zobrazovanou v médiích jako součást běžného života, dokonce jako nástroje řešení konfliktů či prostředku k dosažení svého. Nejde jen o agresivitu v nejhorším slova smyslu, jedná se i o křik, ohrožování, agresivní gesta, údery, apod. Televize zobrazuje týdně několik set vražd, sex spojuje s násilným jednáním a ženy zobrazuje jako objekt sexuální agrese. Všechny tyto skutečnosti mohou mj. poskytovat mladistvým návody, jak trestnou činnost páchat, navíc jim sugerují pocit, že zločinec „hrdina“ je nedostižitelný a nezranitelný.³⁰ Tyto skutečnosti dle mého názoru křiví pohled mladých na realitu a přenášejí je do světa fantazie, přičemž setkání s realitou je mnohdy tvrdší, než by čekali.

Dle výzkumů je čas, který děti věnují sledování televize (jako jednoho ze základních typů médií), v průměru delší než ostatní mimoškolní činnosti. Matoušek cituje výzkum, který byl zaměřen na vliv médií na mládež - „Mladí lidé u nás, stejně jako celá populace, nejčastěji sledují soukromou televizní stanici Nova, jejíž socializační působení hodnotí skupina expertů ... jako neškodlivější.“³¹ Výzkum probíhal v letech 1982 až 1996, není tudíž z neaktuálnějších, ovšem troufám si tvrdit, že výsledky by i dnes byly podobné. Televize v tomto průzkumu byly hodnoceny v následujících škálách negativních jevů:

1. samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování,
2. vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost,
3. agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám,
4. špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. s. 24. ISBN 80-7178-802-3.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. s. 24. ISBN 80-7178-802-3.

³⁰ ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. s. 69-70. ISBN 80-7178-463-X.

³¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 101. ISBN 978-80-7367-825-8.

Matoušek³² připouští, že samotná televize jako médium nemůže mít plošně negativní vliv na celou populaci. Je třeba si uvědomit, že televize jen odráží stav společnosti, zobrazuje tedy to, co společnost chce vidět.

Otázkou také nadále zůstává, do jaké míry jsou stírány hranice mezi fiktivním a opravdovým násilím, které je v TV zobrazováno. Některé stanice své pořady dokreslují reálnými scénami nehod, násilí, zločinů, přičemž pomalu ale jistě svým jednáním oslabují schopnost diváků rozlišit realitu od skutečnosti, tedy schopnost kritického pohledu a distancování se od násilí. Pozastavit se je třeba i nad spojením násilí a zábavy v některých typech pořadů.

Další výzkumy přinesly poznatky o tom, že při sledování televize již roční děti napodobují to, co vidají ve svých seriálech (např. agresivní chování vůči ostatním), že televize napomáhá negativnímu vnímání světa - je vnímán jako nebezpečné místo - a že televizní násilí oslabuje citlivost na reálné násilí obecně.

S negativním přístupem rodičů k výchově se pojí i tzv. dítě vychovávané televizí - zjednodušeně se dá říci, že dítě je vychovávané televizí, která pouze předvádí, ovšem nevysvětluje a nepřináší konkrétní kontexty lidského chování.

Ovšem je jasné, že televize a televizní vysílání je koneckonců výsledek práce lidí. Fakt, že rodiče nechávají své děti napospas televizi je také výsledek práce lidí, a fakt, že učitelé proti této skutečnosti nebojují, je také výsledek práce lidí. Nelze tedy odsuzovat televizi, ale sebe a společnost, že ve výchově dětí toto dovoluje.

Zajímavou okolností popisující zločin a zločince v souvislosti s televizí je i skutečnost, že filmový průmysl oproti zpravodajství mnohdy zločince vykresluje jako sympatického, životem zklamaného, chytrého a soucituhodného jedince, přičemž zpravodajství na druhou stranu zločince zobrazuje jako lidskou nestvůru.

Možnosti, jak reagovat na popsané skutečnosti, existují. Nově, ale stále zřídka vyučovaným předmětem, je mediální výchova, která by měla žáky naučit nejen s médií pracovat a využívat je ke svému prospěchu, ale také by jim měla formou vydávání vlastních novin a časopisů, vysíláním vlastní televize či rozhlasu napomoci nahlédnout na skutečnou tvář médií, které mohou předávané informace selektovat a přibarvovat dle svých potřeb.

Další možností je osvěta mezi rodiči a učiteli.

V neposlední řadě je dalším nástrojem např. Rada pro televizní a rozhlasové vysílání či jiné regulační mechanismy, které zajišťuje stát.

³² MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. s. 100 - 109. ISBN 978-80-7367-825-8.

1.2. Specifické znaky kriminality dětí a mládeže

Kriminalita dětí a mládeže je v každém ohledu trochu jiná než kriminalita dospělých jedinců. Jen velmi těžko si dokážeme představit, že např. dvanáctileté dítě připraví, naplánuje a zorganizuje přepadení banky. S tímto názorem souhlasí i Mühlpachr³³, jenž zdůrazňuje, že věk je hlavním faktorem ovlivňujícím způsob páchání trestné činnosti u dětí a mládeže - psychický a somatický vývoj prozatím nebyl ukončen, nabyté zkušenosti ještě nejsou dostatečné a vlastnosti osobnosti ne zcela pevně ukotvené. To má za následek výskyt určitých zvláštností, které odlišují dospělé a mladistvé pachatele trestné činnosti.

Mezi tyto zvláštnosti patří např.:

1. výběr cíle/předmětu útoku - tento proces je určován zcela jiným hodnotovým systémem než u dospělých pachatelů,
2. trestná činnost je zpravidla páchána v rámci tzv. spolupachatelství, ve skupině - málokdy se jedná o útok samotného jedince,
3. nedokonalá/nedostatečná příprava - u trestného činu chybí prvek plánování, pachatel nemá připraveny např. nástroje pro spáchání trestného činu, apod.,
4. mladiství pachatelé se často chovají neúměrně tvrdě, jejich chování je typické devastací, ničením a znehodnocováním věcí,
5. dosažení cíle je prioritní, ovšem nedostatek zkušeností, vědomostí a schopností vede k užívání neúměrných prostředků,
6. mladiství pachatelé jsou často pod vlivem alkoholických nápojů či jiných návykových látek, které přímo ovlivňují a zvyšují agresivitu a nekoordinovanost a nadále podporují nepřiměřenou reaktivitu na vnější podněty,
7. jednání mladistvých pachatelů je více emotivní a méně rozumové, trestná činnost a její páchání je typické impulzivitou, jednáním pod vlivem aktuální situace,
8. pokud dojde k recidivě, opakují se specifické znaky typické pro předcházející trestnou činnost,
9. děti a mládež páchající trestnou činnost se při zajišťování alibi obracejí na členy skupiny, ke které patří,

³³ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

10. děti a mladiství často o přípravě trestných činů i o již spáchaných činech hovoří se členy své skupiny, svěžují se,
11. děti a mládež zpravidla odcizují předměty, které se jim líbí nebo které dle svého přesvědčení aktuálně potřebují,
12. specifickým znakem kriminality dětí a mládeže je skutečnost, že věci, finanční prostředky, ad., které skupina získala, jsou brzy rozdělovány mezi členy, při rozdělování je jasně patrná hierarchie skupiny a váhu má také podíl jednotlivých členů na spáchané trestné činnosti.

2.3. Současný stav kriminality mládeže

Začneme krátkým historickým diskursem. Částečné statistické shrnutí vývoje kriminality dětí a mládeže nabízí Zapletal. Uvádí, že v 80. letech 20. století bylo v ČR ročně stíháno v průměru 6 000 mladistvých pachatelů a 4 000 pachatelů ve věku do patnácti let, tedy ročně cca 10 000 registrovaných pachatelů ve věku do osmnácti let. V devadesátých letech došlo k podstatnému vzestupu počtu pachatelů v dané věkové skupině. Uvádí, že se v r. 1996 jednalo o více než 23 000 pachatelů mladších osmnácti let.³⁴ Rok 1997 a 1998 zaznamenal menší pokles (1998 - 19 373 osob mladších osmnácti let - 8 824 dětí a 10 549 mladistvých³⁵). V r. 2001 již policejní statistiky evidovaly 18 305 osob mladších osmnácti let (9 032 dětí a 9 273 mladistvých³⁶), což značí další menší pokles, ovšem i vyrovnávání sil mezi těmito dvěma skupinami.

Kriminalita se dělí na kriminalitu majetkovou, hospodářskou, násilnou a mravnostní a dále na kriminalitu informační a na oddíly korupce, nelegální migrace, organizovaný zločin, terorismus, extremismus a na kriminalitu týkající se bezpečnosti silničního provozu.³⁷

Policejní statistiky jsou dále děleny ne dle trestných činů tak, jak jsou definovány v zákoně, nýbrž dle klasifikace TSK, neboli „takticko - statistické klasifikace Evidenčně statistického systému kriminality ČR.“

Z policejních statistik vyplývá, že celková kriminalita dětí od 1 do 14 let věku byla v r. 2010 a 2011 následující:

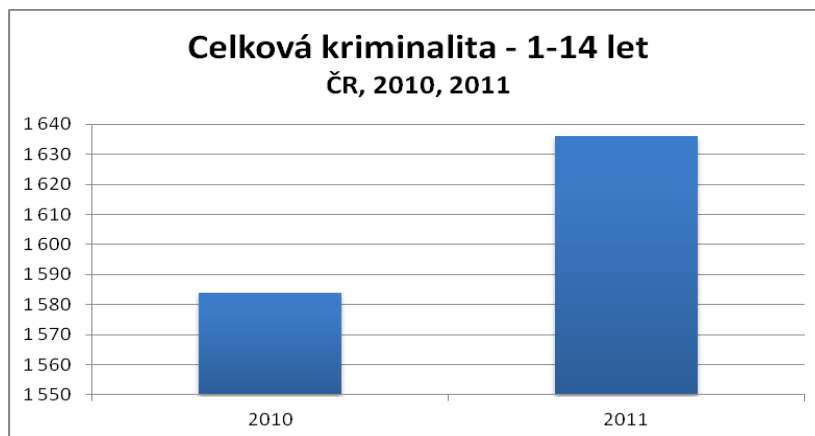
Graf č. 1 - Celková kriminalita - 1-14 let, ČR, 2010, 2011. Zdroj: policejní statistiky.

³⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 379. ISBN 80-7357-026-2.

³⁵ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminalita v roce 1998*. Praha: IKSP, 1999. s. 15-16. ISBN 80-86008-71-1.

³⁶ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminalita v roce 2001*. Praha: IKSP, 2002. s. 18. ISBN 80-7338-009-9.

³⁷ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011 (ve srovnání s rokem 2010)*. Praha: 2012.

Celková kriminalita osob ve věku od 15 do 17 let byla v r. 2010 a 2011 následující:

Graf č. 2 - Celková kriminalita - 15-17 let, ČR, 2010, 2011. Zdroj: policejní statistiky.

Situace v Jihočeském kraji ve stejném období byla následující:

Graf č. 3 - Celková kriminalita - 1-14 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011. Zdroj: policejní statistiky.

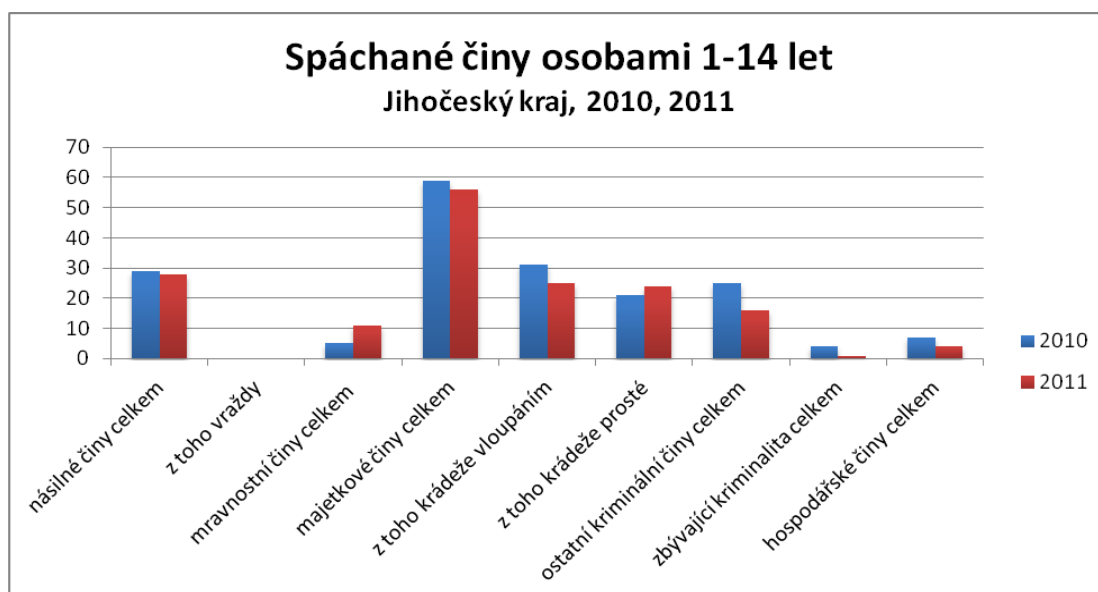
Graf č. 4 - Celková kriminalita - 15-17 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011. Zdroj: policejní statistiky.

Jak výše uvedené grafy naznačují, tendence kriminálního chování mezi dětmi a mládeží je rostoucí. Jedinou výjimku zaznamenal r. 2011 v oblasti kriminality osob ve věku 1-14 let - v tomto období kriminalita mírně poklesla.

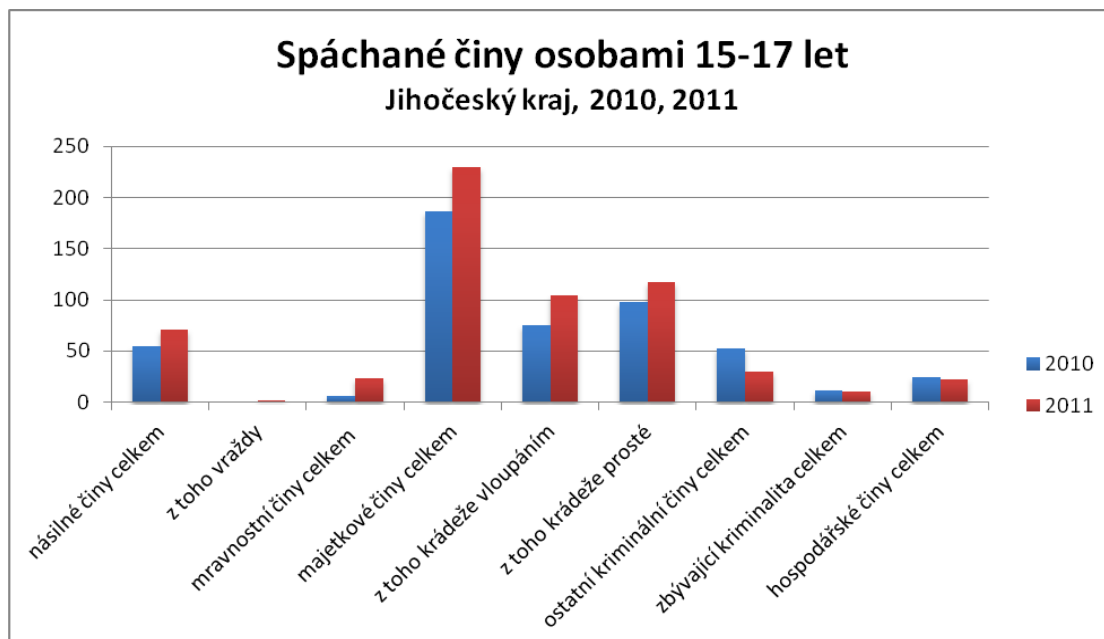
Konkrétní pohled zaměřený na kriminalitu dětí a mládeže v Jihočeském kraji přináší následující sada grafů.

Graf č. 5 - Spáchané činy osobami 1-14 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011. *Zdroj: policejní statistiky.*

Graf č. 5 vypovídá o tom, že kriminalita osob ve věku 1-14 let má v Jihočeském kraji tendenci se snižovat, což se ovšem netýká skupiny mravnostních činů a prostých krádeží, jelikož tyto dvě skupiny zaznamenaly mírný nárůst.

Graf č. 6 - Spáchané činy osobami 15-17 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011. *Zdroj: policejní statistiky.*

Graf č. 6 naopak ukazuje, že kriminalita osob ve věku 15-17 let má v Jihočeském kraji tendenci se zvyšovat, a sice, dá se říci, v nezávažnějších oblastech - nárůst se týká násilných, mravnostních a majetkových činů.

Při neustále se zvyšující tendenci vývoje kriminality mezi dětmi a mládeží je jasné, že prevence je nezbytně nutnou součástí naší společnosti.

3. Prevence kriminality

Na prevenci kriminality se můžeme dívat ze dvou směrů. Jedním z nich je dělení na prevenci kriminality tzv. sociální, situační a informování občanů o možnostech ochrany před trestnou činností a posilování právního vědomí občanů.³⁸ Nesmíme ale opomínat ani klasické dělení na prevenci primární, sekundární a terciární.

Sociální prevence³⁹ je zaměřena na aktivity mající vliv na proces socializace a sociální integrace jedince do společnosti. Snaží se o změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, protože ty jsou označovány za klíčové faktory páchaní trestné činnosti. Sociální prevence se zaměřuje na potenciální nebo již skutečné pachatele trestné činnosti, na kriminogenní prostředí a znevýhodněné obyvatelstvo. Součástí je také pomoc obětem trestné činnosti.

Sociální prevence by dle MV ČR měla probíhat formou⁴⁰:

1. sportovních aktivit (skate a inline sportovní areály)
2. jiných zájmových aktivit (technické kroužky, apod.)
3. nízkoprahových zařízení + streetwork
4. krizová a poradenská zařízení
5. specifické projekty (např. projekty proti šikaně)
6. pomoc obětem trestné činnosti.

Podívejme se blíže např. na nízkoprahová zařízení. Bližší informace o nich poskytuje zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, který uvádí základní možnosti sociální prevence - mj. se jedná o ranou péči, telefonní krizovou pomoc, azylové domy, domy na půli cesty, kontaktní centra, apod. Nejdůležitější sociální službou v souvislosti s touto prací jsou ovšem Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM).

Dle tohoto zákona „Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních

³⁸ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: 2007.

³⁹ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: 2007.

⁴⁰ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: 2007.

a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.“⁴¹

V r. 2012 v Českých Budějovicích fungovala minimálně tři zařízení NZDM. Prvním z nich je NZDM V. I. P., které se zaměřuje na sociální a geografickou oblast Palackého náměstí.⁴² Druhým zařízením je poté NZDM Srdíčko - Jiloro, které se zaměřuje na specifickou sociálně vyloučenou lokalitu Okružní 1/a.⁴³ Třetím NZDM jsou potom NZDM Otevřené kluby, které pracují ve dvou týmech - Oráč a Oratoř; společně se poté zaměřují na děti a mládež z oblasti Čtyř dvorů - tedy ze sídlišť Šumava, Vltava a Máj.⁴⁴ NZDM mají funkci preventivní, ale samozřejmě nejenom tu. Při vhodné intervenci mohou zabránit rozvoji kriminality v dané lokalitě - např. kontaktem s dětmi, které si negativní vzorce chování nesou z rodiny, s dětmi, které již páchaly činnost hraničící se zákonem, apod.

Sociální prevence by ale především měla vycházet z rodiny, školy, vrstevnické skupiny, apod. Bohužel v dnešní době, která znehodnocuje význam rodiny, působí propastné rozdíly mezi členy naší společnosti, podporuje xenofobii a jiné druhy nesnášenlivosti se nemůžeme na tyto základní pilíře spoléhat a je nutno vyhledávat jiné formy sociální prevence.

Situační prevence⁴⁵ vychází z předpokladu, že určité druhy kriminality se dějí v určité době a na určitých místech za určitých okolností, zjednodušeně se tedy dá říci, že kriminalita probíhá na základě souhry motivace a příležitosti ke spáchání trestného činu. Situační prevence má i z tohoto důvodu největší efekt při prevenci majetkové kriminality, protože používá klasické, technické, fyzické i režimové prostředky ochrany:

1. klasická ochrana - mechanické systémy - např. bezpečnostní uzamykatelné systémy, různé zámky, dveřní řetězy, bezpečnostní folie, trezory, mříže, apod.
2. technická ochrana - požární hlásiče, alarmy, kamerové systémy, apod.
3. fyzická ochrana - prováděna policií, armádou, soukromými bezpečnostními službami, apod.
4. režimová ochrana - spojení více typů do komplexního systému ochrany.

⁴¹ *Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, část třetí - sociální služby*, HLAVA I, díl 4 - služby sociální prevence, § 62, odst. (1).

⁴² *Městská charita České Budějovice: NZDM V. I. P.* [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/v-i-p/>>

⁴³ *Městská charita České Budějovice: NZDM Srdíčko - Jiloro.* [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/jiloro-srdicko/>>

⁴⁴ *Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže: Otevřené kluby.* [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.sasmcb.cz/?page_id=50>

⁴⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: 2007.

Obecně se dá říci, že cílem situační prevence je - snížit, resp. ztížit dostupnost cílů atraktivních pro páchaní trestné činnosti, zvýšit pocit bezpečí ve společnosti, zajistit bezpečné zóny v nebezpečných oblastech, zvýšit efektivitu spolupráce jednotlivých složek a zajistit jejich koordinaci, využít prostředky pro dokázání trestné činnosti a potrestání pachatele.

Mezi nejznámější programy situační prevence patří tzv. pulty centralizované ochrany, osvětlování míst, zavedení tzv. systému MKDS - městských kamerových dohlížecích systémů a koordinace složek tzv. IZS - integrovaného záchranného systému.

Situační prevence nabízí mj. i pestrá škála prostředků pro soukromé firmy, které mohou nabízet různé formy alarmů, zvonků, paralyzérů, pepřových sprejů a jiných druhů ochranných pomůcek. V tomto oboru jistě vládne bujná konkurenční prostředí, od kterého můžeme očekávat nové a nové vylepšené systémy ochrany. Za zmínění jistě stojí kamerové systémy, které jsou dnes již poměrně často instalovány do osobních vozidel a mají za úkol prokázat, co se ve skutečnosti na silnici dělo ve chvíli, kdy došlo k dopravní nehodě. Na jednu stranu můžeme být jako občané klidní, protože je o nás jistě dobře postaráno, na druhou stranu již dávno ze společnosti vymizela slušnost a schopnost připustit své chyby, což se s rozvojem těchto a podobných technologií může ještě prohlubovat.

Třetí, ovšem co do důležitosti rozhodně ne poslední formou prevence je informování občanů⁴⁶. Stejně tak, jako neznalost zákona neomlouvá, tak ani neznalost v souvislosti s kriminalitou neomlouvá. Problémem této části prevence je množství informací, které by bylo třeba občanům předat - je jich opravdu hodně a je třeba dbát na srozumitelnost a přiměřenost předávaných informací. Hlavní cílem tak zůstává především motivace k aktivnímu přístupu k vlastní bezpečnosti a ochraně majetku.

Pro informování veřejnosti je možno využít široké množství prostředků. Jedná se např. o média - je vhodné využít noviny a časopisy, samozřejmě i regionální a místní, televizi, rádio, různé brožury, letáčky, samolepky, poučné filmy, tematické webové stránky, internetové diskuze, apod.

Další kapitolou jsou poté různé přednáškové akce pro veřejnost. Sem řadíme besedy na školách, v dětských domovech, azylových zařízeních, domovech pro seniory, dětské dny, dny s policií, výstavy, celostátní akce, apod.

Mezi tyto prvky prevence patří i varovné nápisy a cedule, značky, panely, plakáty, dnes tolik diskutované billboardy, apod.

⁴⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: 2007.

Jistě si všichni vybavíme kampaň „Nemyslíš, zaplatíš“, která byla do jisté míry kontroverzní, za to se o ní ale všeobecně mluvilo a přinášela zamyšlení nad situací na našich silnicích, přičemž upozornila na mnohé mýty týkající se silničního provozu. Podobných kampaní je v naší republice málo a přesně tyto kampaně také spadají do oddílu prevence formou informování občanů.

Realizátory těchto projektů bývají především městské nebo obecní úřady, městská policie, policie ČR, probační a mediační služba ČR, nestátní neziskové organizace či v neposlední řadě také organizace církevní.

3.1. Primární prevence

Primární prevence je zaměřena na celou populaci, resp. na celou mládež. Zjednodušeně se dá říci, že je zaměřena na ty, kteří nemají potíže, přičemž se s nimi pracovníci snaží pracovat tak, aby je ani nikdy neměli.

Primární prevence tak zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity, které jsou zaměřené na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost by v každém případě měla být zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže. Dětem je třeba ukázat, jak využívat volný čas, nabídnout jim možnosti sportovního vyžití, apod. Hlavní podíl na primární prevenci by měla mít rodina, škola a místní instituce.

⁴⁷Primární prevence (PP) je tzv. vícekolejná, jelikož se dají definovat tři linie primární prevence, a sice linie školní PP, linie zdravotnické PP a linie PP kriminality.

Školská PP je podřízena MŠMT a dala by se zobrazit takto:

MŠMT - Odbor speciální vzdělávání a institucionální výchovy

Krajský školský koordinátor prevence

Metodik prevence, pracovník školského poradenského zařízení

Školní metodik prevence, pedagogický pracovník školy či školského zařízení.

Z hlediska zákonných norem je pro toto téma stěžejní vyhláška č. 75/2002 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. § 7 této vyhlášky stanovuje, že poradenské služby jsou ve škole poskytovány zpravidla výchovným poradcem

⁴⁷ MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. s. 62-100. ISBN 978-80-87258-47-7.

a školním metodikem prevence, může být také zajištěno školním speciálním pedagogem či školním psychologem.

V rámci prevence rizikového chování se PP ve škole zaměřuje na záškoláctví, šikanu, projevy agrese, rizikové sporty, rizikové chování v dopravě, rasismus, xenofobii, sexuální rizikové chování nebo na prevenci závislostí.

Je třeba odlišit pojem výchovný-kariérový poradce, který by se měl zaměřovat pouze na poradenství s plánováním budoucí volby povolání, ale jehož činnosti bývala často zaměňována právě za činnost školního metodika prevence.

Mezi hlavní náplň práce školního metodika prevence patří např.: koordinace a kontrola realizace preventivního programu školy, řízení aktivit zaměřených na záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismus, prekriminálního a kriminálního chování, apod., koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti sociálně patologických jevů, zajištění spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají na starosti prevenci sociálně patologických jevů.⁴⁸ Školní metodik prevence je tak osobou, která by měla zajišťovat základní primární prevenci, případně její zprostředkování dětem.

3.2. Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny, např. prevence kriminality zaměřená na sociálně či ekonomicky znevýhodněné děti a mládež. Přeneseně toto znamená, že by jedinci mohli mít potíže, mají k nim dispozice a o to více je třeba se snažit navést je na správnou cestu. Je důležité zmínit, že pole působnosti primární a sekundární prevence se často prolínají.

Do skupiny sekundární prevence patří např. již zmíněná nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, ale dále také diagnostické ústavy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, dětské domovy a střediska výchovné péče.

V rámci sekundární prevence velmi dobře fungují také nestátní neziskové organizace (dále NNO). Jejich práce spočívá např. v návštěvách tříd, ve kterých je podezření např. na výskyt šikany, apod. Jmenovat můžeme např. občanské sdružení Prevence ve škole o. s., které realizuje intervenční programy zaměřené na diagnostiku třídních kolektivů, práci s terapeutem v rámci třídy, řešení nezdravých vztahů ve třídě, vylučování jedince z kolektivu, šikanu, projevy násilí, kyberšikanu, závislostní chování, ad.⁴⁹

⁴⁸ Vyhláška č.75/2002 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

⁴⁹ Občanské sdružení Prevence ve škole. [online]. c2012 [citováno 19. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.prevencevskole.cz/>>

Na území Českých Budějovic poté sídlí např. občanské sdružení Do Světa, které disponuje podobnou nabídkou aktivit a činností.

V rámci sekundární prevence jsou velmi důležitými programy zaměřené na drogové závislosti - jedná se např. o drogovou poradnu PREVENT. Do této skupiny programů bychom mohli zařadit i činnosti Jihočeského streetworku PREVENT.

3.3. Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřená na skupiny, kde se již negativní jev vyskytl, snaží se o minimalizaci následků nebo o potlačení pokračování nežádoucích jevů, např. spolupráce s probační a mediační službou ČR. Zjednodušeně se dá říci, že jedinci již měli nebo mají potíže a my chceme docílit toho, aby je v budoucnu neměli. Mezi instituce, které se zabývají terciární prevencí, patří již zmíněná probační a mediační služba, také výchovné ústavy, odbor sociálně právní ochrany, státní zastupitelství, policie, občanská sdružení realizující probační programy atd.

V jihočeském kraji, konkrétně v Českých Budějovicích fungují např. tyto organizace:

1. doléčovací centrum PREVENT
2. kontaktní centrum PREVENT
3. substituční centrum PREVENT
4. PREVALCO o. s. (zaměřeni na alkoholismus)
5. o. s. PYRAMIDAS
6. ROZKOŠ BEZ RIZIKA o. s. (prostitute).

3.4. Malá policejní akademie

⁵⁰Malá policejní akademie je program prevence Policie ČR. Tento program byl pilotním projektem komplexního programu prevence sociálně patologických jevů na základních školách. Program probíhal za spolupráce Preventivně informační skupiny Okresního ředitelství Policie ČR České Budějovice a Národní protidrogové centrály Policie ČR Praha. Program je v tuto chvíli již ukončen, probíhal od r. 2002 do r. 2006.

Program byl zaměřen především na problémy šikany, záškoláctví, agresivity, dětské kriminality, alkoholové a nealkoholové závislosti, apod.

⁵⁰ Archiv MVČR 2008: aktuality/r. 2002. [online]. c2012 [citováno 19. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2002/policak.html>>

Projekt se účastnily tři ZŠ v okrese České Budějovice. Jednalo se o ZŠ Máj I., ZŠ Suché Vrbné a ZŠ Lišov. Tento program byl pečlivě a komplexně připraven.

Program byl zaměřen na děti od šestých do devátých tříd. Ty měly k dispozici pracovní sešity, jejichž prostřednictvím se děti seznamovaly zčásti samostatně, zčásti v rámci skupinové práce s problematikou sociálně patologických jevů. Program byl ožívován konkrétními příklady, které jsou pro dětskou mysl velmi důležité, zaujmou.

Programu se aktivně účastnili také policisté a další odborníci např. z hasičského sboru, K-centra, Dětské krizového centra, ale i lékaři z hygienické stanice, poradci z pedagogicko psychologických poraden, apod. Do projektu se zapojili také strážníci městské policie, kteří se zaměřovali na prezentaci základů sebeobrany.

Program byl obohacen různými doprovodnými akcemi (např. vyhlášení na konci školního roku), výstavami, apod.

Výstupem tohoto programu je mj. tematické DVD s hranými scénkami, které bylo distribuováno do dalších škol po celé ČR.

Zpětná vazba, kterou autoři programu získali, poskytuje jasný pohled na oblíbenost a aktualitu celého programu. I ostatní školy z jiných krajů České republiky zatoužily po tomto programu. Bohužel finanční strana celé věci nedovolila „rozjet“ tento projekt v tak velkém měřítku, jak by si to Malá policejní akademie jistě zasloužila.

Jasnou nevýhodou tohoto preventivního programu je fakt, že projekt byl již ukončen a neexistují finanční prostředky ani materiální či personální zajištění fungování programu na všech školách v České republice.

4. Praktická část práce

Praktická část bakalářské práce je věnována informacím od školních metodiků prevence, učitelů a žáků, které se všechny týkají tématu prevence kriminality dětí a mládeže na základních školách.

Cíl bakalářské práce

Cílem této bakalářské práce je zhodnotit a analyzovat situaci ohledně prevence kriminality dětí a mládeže v rámci školy a na základě zjištěných informací pojmenovat ideální program prevence kriminality dětí a mládeže.

Výzkumné otázky - školní metodici prevence

Pro získání informací od školních metodiků prevence byla stanovena skupina dílčích otázek, které jsou přiloženy jako příloha č. 1. Nejdůležitější otázkou celého souboru ale byla otázka „Je Vaše škola zapojena do programů prevence kriminality?“

Výzkumné otázky - učitelé

Pro získání informací od učitelů byla stanovena druhá skupina dílčích otázek, které jsou přiloženy jako příloha č. 2. Tyto otázky byly zaměřeny na prostor, kteří učitelé v rámci celé školy mají pro svou práci, své vzdělávání a reflexi.

Výzkumné otázky - žáci

Pro získání informací od žáků byla stanovena třetí sada dílčích otázek, které jsou přiloženy jako příloha č. 3. Tyto otázky byly zaměřeny na aktuální stav prevence kriminality u dětí a mládeže na dané škole a na možnosti zlepšení tohoto programu.

Cíle

1. Na základě informací od školních metodiků prevence popsat preventivní programy, které na jejich škole probíhají.
2. Na základě informací od učitelů popsat situaci učitelů a jejich možnosti a na ně kladené nároky související s preventivními programy na jejich škole.
3. Na základě informací od žáků zjistit jaké jsou výhody a nevýhody preventivních programů na jejich škole.
4. Na základě všech získaných informací pojmenovat ideální program prevence kriminality dětí a mládeže.

4.1. Metodika výzkumu

Pro výzkum byla použita metoda ankety a rozhovoru.

4.1.1. Anketa

Metoda ankety byla zvolena záměrně, protože nebyl kladen důraz na systematické zjišťování informací od skupiny splňující statistická kritéria. Cílem ankety bylo získat co nejvíce informací a názorů od dotázaných, přičemž dotazovaní měli možnost rozepsat se v odpovědích dle vlastní potřeby.

Anketa byla uvedena velmi krátkou informační částí zaměřenou na pohlaví a věk respondentů.

Vlastní anketa se poté skládala z otevřených a polootevřených otázek. Otevřených otázek bylo celkem osm, polootevřené otázky byly celkem čtyři. Anketa je přiložena jako příloha č. 3.

Informace získané z ankety byly použity jako zdroje analýzy aktuální situace ohledně programů prevence kriminality dětí a mládeže. Na základě těchto informací byl také pojmenován ideální program prevence kriminality dětí a mládeže.

4.1.2. Rozhovor

Rozhovor měl informativní účel. Rozhovor byl prováděn formou osobního dotazování prostřednictvím standardizovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.

Schéma standardizovaného rozhovoru bylo rozděleno do dvou částí. První částí byla část informační, která poskytla odpovědi o vzdělání a pracovní pozici dotazovaných. Druhá část byla zaměřena na získání co největšího počtu informací, které by poskytly pohled na otázky týkající se práce školních metodiků prevence a učitelů. Schémata rozhovorů jsou přiložena jako příloha č. 1 a č. 2.

Informace získané z rozhovorů posloužily k analýze aktuálních preventivních programů kriminality dětí a mládeže na školách a zároveň posloužily jako zdroj informací při pojmenovávání ideálního programu prevence kriminality dětí a mládeže.

4.2. Výzkumný soubor

Výzkumným souborem byli:

1. žáci devátých tříd jedné nejmenované základní školy v českobudějovickém okrese,
2. školní metodikové prevence pracující na nejmenovaných základních školách v českobudějovickém okrese,
3. učitelé pracující na nejmenovaných základních školách v českobudějovickém okrese.

4.3. Interpretace dat

Informace byly vyhodnoceny v souvislosti s jednotlivými cílovými skupinami dotazovaných. V rámci této skupiny byly analyzovány a interpretovány. Text byl průběžně

prokládán nápady (možnými vylepšeními, osobními názory, apod.), které v souvislosti s tématem vystaly.

Na základě všech informací byl pojmenován ideální možný preventivní program prevence kriminality dětí a mládeže, který by měl vyhovět všem třem skupinám, které by s tímto program měly přijít do styku.

5. Vyhodnocení rozhovoru se školními metodiky prevence

Na otázky odpovídali čtyři školní metodikové prevence působící ve školách na Českobudějovicku.

Dva z dotázaných pracují ve škole přímo na pozici školního metodika prevence (metodika prevence sociálně patologických jevů). Jedna z dotázaných je ve škole především učitelkou biologie a chemie. Poslední dotázaná poté pracuje jako školní metodik prevence a zároveň jako výchovný poradce na té samé škole. Ideálním stavem by samozřejmě měl být stav, kdy školní metodik prevence je pouze školním metodikem prevence, přičemž se nevěnuje žádné další činnosti a rozhodně ne výuce ani práci výchovného poradce.

Všichni dotázaní vystudovali pedagogickou fakultu. Jeden z dotázaných má aprobaci v oboru český jazyk a základy společenských věd, přičemž absolvoval dílčí školení o drogové kriminalitě. Druhá dotázaná má aprobaci v oboru biologie - chemie a prošla několikadenními blíže nespecifikovanými kurzy. Třetí respondent prošel také pouze vzdělávacími kurzy sociálně nežádoucích jevů. Poslední dotázaná uvedla i studium školního metodika prevence při pedagogicko-psychologické poradně České Budějovice.

Školní metodik prevence musí dosáhnout zákonem stanoveného vzdělání - s ohledem na současnou situaci se jedná více méně o absolvování vzdělávacích kurzů akreditovaných MŠMT. Tyto kurzy mají minimálně 250 vyučovacích hodin, jsou zakončeny obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí. Absolvent kurzu získává osvědčení. Kurzy jsou placené, ceny jsou variabilní.

Ideálním stavem, který by měl nastat na našich školách, by jistě bylo povinné akreditované minimálně bakalářské studium v oboru školní metodik prevence, které by mohlo být realizováno na pedagogických fakultách - katedrách speciální pedagogiky či psychologie.

Dle názorů dotázaných jsou možnosti školy při řešení kriminality dětí a mládeže vesměs omezené. Sice byla zmíněna spolupráce s policií, OSPOD, městským úřadem či dalšími odborníky, ale převládá názor, že možnosti školy jsou minimální, omezené a pokud

nebude rodina se školou spolupracovat, situace se nezlepší. Jedna z dotázaných postrádá vstřícnost rodičů řešit problémy dětí.

Všichni dotázaní (až na jednu výjimku, která otázku nezodpověděla) uvedli, že se školy setkaly s kriminalitou dětí a mládeže. Jednalo se hlavně o drobné krádeže, problémy s alkoholem, vandalismus (ničení školního majetku), agresivitu a šikanu. Dle mého názoru je tento druh kriminality pro základní školy „typický“, nejedná se o zvláštní chování, které by v této souvislosti vybočovalo ze situace na jiných školách.

Všechny čtyři školy, na kterých dotázaní působí, jsou zapojeny do programů prevence kriminality.

První dotázaný uvedl, že jeho škola je zapojena obecně do programu prevence sociálně patologických jevů. Druhý dotázaný respondent uvedl, že je škola zapojena do komplexního programu prevence. Třetí škola je poté zapojena do programu Drak, který se zaměřuje na volnočasové aktivity dětí, a do programu Streetlight, což je mezinárodní program pro zlepšení vztahů mezi žáky. Čtvrtá škola má zpracovaný minimální preventivní program školy.

Nejlepším řešením by zřejmě bylo, kdyby všechny školy v České republice byly zapojeny do stejného preventivního programu, který by tak poskytoval všem dětem stejné šance. Nejsm zastáncem toho, aby se z těchto programů vytratila variability a osobitost jejich tvůrců, ale podmínky by se neměly lišit dle toho, kde jaký žák studuje, všichni by měli mít stejné podmínky.

Průběh preventivního programu je u všech dotázaných podobný. Základem je monitoring ve třídách a dále tematické besedy s různými odborníky. Zajímavou variantou jsou potom prožitkové semináře, které jsou pořádány na základě zjištěných a aktuálních problémů. Tyto semináře mohou být jistě velmi užitečným nástrojem, jelikož pro děti, žáky i studenty musí být velmi atraktivní a v jejich paměti vydrží dlouho. Zajímavou variantou preventivního programu jsou také tzv. peer programy, které dva z dotázaných jmenovali. Jedná se vlastně o programy, jejichž hlavními postavami jsou vrstevníci cílové skupiny, jejichž osobnosti jsou natolik vyzrálé a přirozeně autoritativní, že nemají problém s předáním principů zdravého životního stylu a zdravých morálních a životních postojů cílové skupině. Zajímavou alternativou je jistě také monitoring drogové scény a sociálního klimatu v okolí žáků. Hlavní roli v takových akcích hraje výměna informací. Myslím si, že je lepší být připraven, protože pokud učitel či preventista prokážou aktuální znalost situace blízké dětem, mohou lépe navázat vztah a s dětmi začít lépe pracovat. Se jmenovaným programem Drak souvisí i tzv. pozitivní alternativy trávení volného času, které jsou velmi důležitou náplní preventivních

programů. Jelikož dost často dochází k tomu, že je trestná činnost mládeží páchána z nudy, je vhodná náplň volného času dobrou ochranou před kriminalitou dětí a mládeže.

Preventivní programy jsou dle informací získaných rozhovorem stále ve většině případů vedeny běžnými učiteli, kteří vystupují na škole v hlavní roli učitele nějakého předmětu a ve vedlejší roli školního metodika prevence nebo výchovného poradce. Samozřejmostí jsou sice vzdělávací kurzy, ale stále jsou na tyto učitele kladeny velké nároky, které bohužel nejsou řádně oceněny. Pouze jeden dotázaný uvedl, že je preventivní program na jeho škole veden/dohlížen okresním metodikem prevence.

Fáze programu byly nejčastěji cyklické - každé dva roky. Jeden dotázaný uvedl, že je program realizován denně, další uvedl, že po celý rok - dle aktuálních možností.

Ačkoliv věřím, že slabin v rámci těchto programů existuje mnoho, ani jeden respondent mou domněnku nepotvrdil.

Mezi silné stránky uvedl jeden dotázaný v souvislosti s programem Drak možnost ukázat dětem jak trávit jejich volný čas. V souvislosti s programem Streetlight byla pak vyzdvížena možnost spolupráce dětí z více tříd. Dle jiného dotázaného je pak silnou stránkou programu na jeho škole odbornost celého týmu a velmi dobrá spolupráce s okresním metodikem prevence.

Ačkoliv také věřím, že možností zlepšení těchto programů je celá řada, dotazovaní nebyli v této souvislosti příliš sdílní. Pouze jedna respondentka odpověděla, že by zlepšení viděla ve finančních dotacích a v nárůstu zájmu rodičů.

Velmi zajímavou otázkou je finanční řízení celého programu. Pouze jeden dotázaný odpověděl, že s finanční stránkou zatím nebyl problém. Ostatní dotázaní uznali, že finanční situace je poměrně náročná, ovšem dostává se jim finančních příspěvků od magistrátu krajského města, od MŠMT či případně od příslušného městského úřadu.

Otázka spolupráce s odborníky nepřinesla více méně žádná nová zjištění. Preventisté vždy spolupracují s nějakými odborníky, jedná se např. o odborné garanty jednotlivých oblastí, např. o s. Semafor, Policie ČR, Městská policie, gynekolog, kurátor městského úřadu, zástupce střediska výchovné péče České Budějovice, dětské lékaři, zástupci peer programu. Jeden z dotázaných vyzvedl hlavně ty odborníky, kteří dostávají na svou činnost granty.

Tři ze čtyř dotázaných uvedli, že se pracovníci jejich školy účastní vzdělávacích akcí týkajících se kriminality dětí a mládeže. Jedná se především o samotné metodiky prevence, případně také o výchovné poradce. Zásadní rozdíly jsou poté patrné v oblasti financování těchto vzdělávacích aktivit. U jednoho metodika převažují bezplatné akce, u druhého metodika je vzdělávání hrazeno školou a třetí metodik uvedl, že jsou finanční prostředky

poskytovány městským úřadem, i když v minimálním rozsahu a omezeně a účast je zaměřena převážně na dotované akce. Z těchto informací jasně plyne, že finanční stránka je stále velkým problémem celého školství, v neposlední řadě i oboru prevence kriminality, která by měla být součástí každodenní výuky a měla by být vedena vystudovanými odborníky.

Vzdělávací aktivity nejsou povinné pro všechny učitele a zaměstnance školy. V některých školách jsou vzdělávání zaměstnanci dle aktuální potřeby - např. dle výskytu problému v dané třídě. Pouze jedna dotázaná uvedla, že vzdělávací akce jsou pro školního metodika prevence povinné - mezi ně patří aktivní práce v komisi městského úřadu a vzdělávací akce podnikané ve spolupráci s PPP České Budějovice.

Pouze jedna respondentka v souvislosti s tématem vzdělávání uvedla, že se pracovníci její školy neúčastní žádných vzdělávacích aktivit, přičemž ona sama neví, zda by měli na vzdělávání nějaký zájem.

Školní metodikové prevence se nepovinně k položeným otázkám vyjádřili ve dvou případech. Dle prvního názoru - pokud nebudou rodiče trestně odpovědní za své děti, řadu problémů nebude možné vyřešit. Dle druhého názoru je škola ve svých snahách osamocena, protože systém morálních hodnot, který je nastaven ve společnosti, je celkově špatný.

Z uvedených informací vyplynulo především to, že oblast prevence na školách je podfinancovaným oborem, ale metodikové prevence svou práci přesto dělají rádi.

6. Vyhodnocení rozhovoru s učiteli

Na otázky odpovídalo dvanáct učitelů (11 učitelek, jeden učitel) působících ve školách na Českobudějovicku. Informace získané od učitelů byly poměrně překvapivé, v rozporu s určitými předsudky vyskytujícími se v oblasti prevence kriminality dětí a mládeže. Více informací je k nalezení dále v textu.

Jedna z dotázaných učitelek pracuje navíc také na pozici výchovného poradce, jedna učitelka jako třídní učitelka. Ostatní učitelé se věnují pouze svým předmětům a jejich výuce.

Většina dotazovaných vystudovala vysokou školu pedagogického směru. Jedna z učitelek vystudovala střední pedagogickou školu, jedna navíc také DAMU a jedna výchovné poradenství.

Dle očekávání se všichni z dotázaných ve škole setkali s kriminalitou dětí a mládeže. Mezi zmíněné činy patří:

1. krádeže - peněz, mobilů, věcí, vykradení kabinetů;

2. násilí, agresivita, ubližování, fyzické útoky vůči spolužákům, ohrožení zdraví spolužáků;
3. šikana;
4. slovní či fyzické útoky na učitele;
5. vandalismus, ničení majetku školy, ničení veřejného majetku, poškozování cizí věci, zapálená bunda;
6. požívání návykových látek.

Každý z dotázaných se setkal s krádeží, někteří dokonce již u dětí na prvním stupni. Skoro všichni se poté setkali s agresivitou nebo jinou formou násilného chování vůči spolužákům. Pouze jeden zmíněný případ šikany byl řešen s policií.

Co se týče prevence kriminality dětí a mládeže na daných školách, tak pouze dva učitelé uvedli, že jejich škola má sestaven preventivní plán školy. Ze získaných informací se dá soudit, že škola se spoléhá především na externí odborníky, které nárazově zve do výuky, aby prevenci zajistili. Jedná se především o zástupce policie ČR a městské policie, s kterými jsou pořádány různé besedy na téma kriminalita a prevence. Prevence je potom dle názorů učitelů často součástí výuky - komplexně a celistvě prochází celou výukou a je skryta v mnoha předmětech. Jedna z učitelek jmenovala např. český jazyk a literaturu, dějepis nebo občanskou výchovu. V souvislosti s výukou další učitelé uváděli také výchovu ke zdraví nebo výchovu k občanství, které jsou prý na prevenci zaměřeny více. Mezi dalšími jmenovanými jednotkami zapojenými do prevence byli uváděni výchovní poradci, zástupci OSPOD, PPP či metodiků prevence. Základním prvkem ale zůstává spolupráce mezi učiteli a výchovnými poradci, v některých případech doplněná o účast rodičů či zástupců peer programu.

Velice zajímavý výsledek přinesla otázka, která byla zaměřená na spokojenost s nastaveným systémem. Očekával jsem, že většina respondentů bude nespokojena a že využijí možnosti a rozpovídají se o nápadech na zlepšení, které vycházejí přímo z praxe. Jaké bylo mé překvapení, když pouze jeden učitel uvedl, že není spokojen s aktuální situací a ocenil by pomoc policie při prevenci na druhém stupni ZŠ. Další z dotázaných uvedla, že je i není spokojena, přičemž prý postrádá možnost ukázat dětem zblízka realitu - např. soudní jednání s mladistvým nebo nápravná zařízení pro mladistvé. Další respondent uvedl, že změnou v nastaveném systému by mohla být hlubší spolupráce s rodiči.

Na jednu stranu je opravdu velmi překvapující, že učitelé jsou spokojeni s prevencí kriminality dětí a mládeže na svých školách, která je nastavena aktuálně tak, jak většina z nich popsala. Při zamýšlení se nad touto informací možná dojdeme k názoru, že tato spokojenost učitelů je jedním z důvodů, proč kriminalita roste. Dle mého názoru je totiž prevence

na základních školách nedostatečná, tudíž do jisté míry neschopna zabránit nárůstu kriminality. Faktem je, že školy jsou do jisté míry v rámci prevence kriminality bezmocné, ačkoliv jsou to instituce celostátní. Tato bezmoc byla přece jen potvrzena jak učiteli, tak školními metodiky prevence.

Další otázka se věnovala tématu vzdělávání. Čtyři z dotázaných uvedli, že nejsou v souvislosti s kriminalitou dětí a mládeže vzdělávání vůbec. Pět jich poté uvedlo, že se vzdělávají sami - převažuje studium odborného tisku a literatury, samozřejmě také práce s internetem. Pouze několik málo jedinců je vzděláváno organizovaně. Jedná se hlavně o vzdělávání ve spolupráci s PPP a krajským úřadem a o přednášky protidrogového koordinátora. Dva z dotázaných uvedli, že vystudovali výchovné poradenství nebo absolvovali kurzy výchovného poradenství. Z odpovědí je jasně patrné, že vzdělávání učitelů je v tomto ohledu vázáno na finanční možnosti školy, města, případně kraje. Frekvence vzdělávání je přitom přímo úměrná finančním možnostem.

V souvislosti se vzděláváním byla položena i otázka týkající se časové dotace, kterou učitelé mají k dispozici na vzdělávání se v oblasti kriminality, sociálně patologických jevů a rizikového chování. Předpokládal jsem, že na tuto otázku shodně všichni odpovědí „ne“, ovšem tři učitelé odpověděli, že shledávají, že mají dostatek prostoru v rámci pracovní doby na zmíněné vzdělávání. Toto rozložení odpovědí mne dost překvapilo.

Co se týče spolupráce s odborníky, např. z PPP, tak pouze dva uvedli, že s nimi nespolupracují.

Výše uvedené ovšem neznamena, že by učitelé nevěděli, na koho se obrátit, pokud dojde k problému. Když dojde na situaci spojenou s kriminalitou mládeže, většina učitelů kontaktuje policii - buď policii ČR, nebo policii městskou. Velmi často byli zmiňováni také pracovníci OSPOD, nebo obecně sociální pracovníci. Jednou se vyskytla odpověď „kurátor“. Většina učitelů by do situace zainteresovala také třídního učitele, výchovného poradce, případně ředitele školy či rodiče.

Pokud učitelé narazí na nějaký problém týkající se prevence, většinou se s prosbou o pomoc nebo o radu obracejí na výchovného poradce nebo školního metodika prevence. Někteří také opět jmenovali peer programy a jejich zástupce, kteří občas s problémy v tomto ohledu pomáhají. Dle vazeb na ostatní organizace se dá soudit i na možnost vyjít s problémem ven a poradit se s externím odborníkem např. z PPP, OSPOD, apod. Je vidět, že většina učitelů by si v této situaci dokázala poradit.

Pokud se týká problémů ve výchově, s kterými se učitelé u žáků mohou setkat, obrací se v rámci jejich řešení ve většině případů opět na výchovné poradce. Paradoxní je,

že výchovní poradci se dle zákona zaměřují především na profesní poradenství. Zde je právě patrná aktuální situace na našich školách, jelikož kompetence jednotlivých pracovníků se překrývají a, přeneseně řečeno, „všichni dělají všechno“. Nicméně další, na které se učitel obrací, jsou třídní učitelé, ředitelé a rodiče žáků, dále také PPP, střediska výchovné péče, OSPOD nebo kurátoři. Je vidět, že teoretické znalosti jsou učitelé schopni aplikovat i v praxi.

Jako důležitou součást práce učitelů vidím i supervizi. Bohužel osm dotázaných uvedlo, že jim škola možnost supervizí nenabízí. Nejčastější důvodem je samozřejmě nedostatek finančních prostředků. Jeden z těchto učitelů se svěřil, že „supervize“ probíhá soukromě mezi kolegy, což je na jednu stranu dobře, ovšem na druhou stranu se člověk v takové situaci vždy musí „hlídat“. Pouze tři dotázaní uvedli, že supervizi mají zajištěnou - policií ČR, psychologem, protidrogovou centrálou. I tento malý počet je ve výsledku stále více, než má očekávání.

Jeden z učitelů na závěr uvedl poznámku, že by se více mělo dbát na práva učitelů. To je jistě téma, u kterého je třeba se zastavit. V dnešní době již učitel není autoritou - bohužel ne pro žáky a dávno již ne pro rodiče žáků. Dnešní doba, která se vyznačuje přehnanou úzkostností a ochranou, resp. agresivitou, nahrává sama o sobě tomuto stavu. Dnešní učitel se musí ve škole i mimo ni bát vychovávat žáky, rozmlouvat s nimi, napomínat je, učit je, apod. Žáci učitele nevnímají a přehlížejí je, a pokud mají dostatek „agresivity“ v krvi, neváhají proti nim vyrazit do boje, i když na počátku případného sporu mohla stát hloupá maličkost. Nedivme se, že společnost se vyvíjí negativním směrem, když se děti již na základní škole z postojů dospělých, mnohdy i svých rodičů, učí, že ten, kdo umí křičet a působit nepříjemnosti, si ve světě pro sebe „utrhne“ víc než ten, kdo se chová poctivě a dodržuje zákony a pravidla. Není se čemu divit, pokud učitelé, kteří se za svou kariéru průběžně setkávají s takovými jedinci, ztrácejí chuť k výkonu své profese. Život v deziluzi a bez podpory kolegů či nadřízených, která by navenek byla jasně viditelná, je velmi těžký, náročný a psychicky vyčerpávající.

Paradoxní zcela jistě je, že rodiče stále více přehazují odpovědnost za výchovu svých dětí na školy a na učitele - alespoň takový panuje všeobecný názor. Osobně bych tuto informaci trochu přeformuloval - rodiče své děti do školy pouze odkládají a čekají, že dítě bude ve škole vychováno. Ve chvíli, kdy vidí, že jejich taktika nevychází, hledají viníky nastalé situace, které najdou ve škole a v učitelích. Druhou možností je rozpoznání vlastních genů, povahových rysů a chování u svého potomka, které způsobí buď stud a tedy neschopnost přiznat vlastní chyby, nebo se projeví naprostá absence zdravého rozumu a logického náhledu na svět a neschopnost uznat vlastní chyby. Tento stav samozřejmě nelze

považovat za všeobecně platný, ale určitá část populace se takto jistě chová a strašák podobných situací se vznáší ve školství jako zlověstný mrak. Východiskem této situace by musela být masivní podpora učitelů ze strany kolegů, ředitelů škol, krajských úřadů i ministerstva školství.

Největšími problémy, s kterými se učitelé musí potýkat, jsou dle výše uvedených informací - nedostatek finančních prostředků na programy i na vzdělávání, nezáměr a neochota rodičů a nedostatek práv učitelů, která by byla navenek zajištěna.

7. Vyhodnocení rozhovoru s žáky

Rozhovor byl veden s dvaceti žáky deváté třídy - s deseti dívkami a deseti chlapci. Věk dotazovaných byl buď 15, nebo 16 let.

Rozhovor začal otázkou, zda žáci vědí, co vůbec znamená pojem kriminalita. Jeden ze žáků odmítl odpovědět, ale ostatních devatenáct odpovědělo. Jejich názory na to, co je kriminalita, ukázaly, že tomuto pojmu rozumí. Kriminalita dle jejich názoru je:

1. zločinnost, zločiny;
2. porušování zákonů, trestná činnost, nezákonná činnost, protiprávní činnost;
3. krádeže, vraždy, podvody, ohrožování, násilí, nebezpečí, šikana, ubližování, rvačky, vulgárnost, neslušnost;
4. je to činnost, která odporuje zákonu a podle zákona by měla být spravedlivě a patřičně potrestána.

Odpovědi žáků ukázaly, že děti poměrně dobře ví, co to kriminalita je, jak se projevuje a jak by měla být trestána.

Další otázka byla zaměřena na praktickou zkušenost s kriminální činností v roli oběti. Šest dotázaných uvedlo přímou zkušenost s kriminální činností, jednalo se více méně o krádeže - motorky, peněženky či peněz. Dva dotázaní uvedli, že byli také napadeni.

Další otázka se také týkala praktické zkušenosti s kriminální činností, ovšem nyní dotázaní vystupovali v roli svědků. Osm dotázaných se setkala s kriminalitou v roli svědků. Jednalo se o drobné krádeže nebo násilí - ve formě rvaček, bitek nebo dokonce šikany. Jeden z dotázaných také uvedl, že byl svědkem požívání alkoholu nezletilými občany.

Odpovědi u těchto dvou otázek ukázaly, že respondenti nejenom, že ví, co to kriminalita je, ale zčásti se s ní také setkali, ať už v roli obětí nebo svědků. Tzn., že pokud bychom výsledky zobecnili, děti a mládež mají, byť minimální, praktickou zkušenost s trestnou činností.

Další otázka byla směřována na principy prevence kriminality. Cílem bylo zjistit, co vlastně pro děti tento pojem znamená. Odpovědi byly velmi překvapivé. Z celkového počtu dotázaných pouze dva neodpověděli. Odpovědi by se daly rozdělit do tří skupin - první skupina odpovědí jsou odpovědi praktické - např. prevence je „dávat si pozor na ulici“, „zamykat“, „ochrana před loupeží“ nebo „kamerový systém“. Tyto odpovědi byly jasně spojeny především s opatřeními, která děti mohou vidět ve školách - uvedeny byly také dozory, zamykání šaten či školních koláren. Druhá skupina odpovědí byla poté spíše definující - prevence je např. „opatření pro vlastní bezpečí“, „ustanovení práv všech občanů“, „prevence jako něčemu předejít, aby se to nestalo, aby se nestal žádný zločin“. Tyto odpovědi byly již více spojeny s tím, co se děti mohly naučit ve škole - jmenovány byly také hodiny občanské nauky. V neposlední řadě byla zmíněna i spolupráce s policií, různé besedy a přednášky, kterých se děti jistě také ve škole účastnily. Třetí skupinu definovaly názory, že prevence kriminality úzce souvisí s výchovou (dobrou výchovou), ponaučením dětí a celkovým „poučováním“. To vše by mělo způsobit, že „dáme ruce pryč od zločinu“. Nejtrefnější odpovědí byla dle mého názoru tato odpověď - „aby se kriminalita snížila a abychom věděli, co obnáší“. Ze všech odpovědí lze usoudit, že děti sice ví, co to prevence kriminality je, ale usuzují tak pouze z toho, co se již naučily či co samy již zažily. Až na pár výjimek se tak dá říci, že prevence kriminality pro děti na základních školách znamená především ochranu vlastního zdraví a majetku před zločinci, než samotná ochrana jich samých před možnými konflikty se zákonem.

Další otázka byla zaměřena na to, jaké preventivní programy na školách daných respondentů probíhají. Deset z nich odpovědělo, že žádné. Pro tyto žáky byla určena otázka č. 11, která se dotazovala, zda by ocenili nějaké preventivní programy na jejich škole. Mým názorem bylo, že každý by jistě nějaký takový program ocenil. Ovšem z oněch deseti dotázaných pouze tři odpověděli, že by si nějaký program prevence přáli. Ostatní neprojevíli zájem. Z těchto tří poté pouze jeden dotázaný uvedl, jak by si onen program prevence představoval. K mému překvapení by se mělo jednat pouze u uzamykatelné skříňky. Zde se nabízí úvaha o tom, zda vlastně dotázaní vědí, že prevence před kriminalitou není pouze ochrana majetku. Nabízí se také úvaha, do jaké míry je vlastně třeba žáky s kriminalitou, jejími rysy a její prevencí seznamovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že u deseti respondentů ve škole nějaký program prevence probíhá. Jedná se o:

1. peer program;
2. kamerový systém;

3. zamykání šaten;
4. občanskou nauku;
5. besedy s PČR;
6. různé přednášky.

Pokud by všechny druhy těchto preventivních programů byly spojeny v jedno a prevence byla takto nastavena na všech školách, jistě by to aspoň zčásti do systému prevence přineslo řád.

Další otázka byla zaměřena na to, kdo tyto preventivní programy ve školách vede. Odpověďmi bylo:

1. učitel/ka, který/á vyučuje i jiné předměty;
2. speciální pedagog;
3. zástupce PPP;
4. někdo jiný:
 - a. „peeri“, vyškolení studenti;
 - b. policie;
 - c. školník;
 - d. bez odpovědi.

Očekával jsem, že programy povedou běžní učitelé vyučující i jiné předměty, případně zástupci PPP, policie nebo zástupci peer programu. Do jisté míry mě překvapila odpověď „speciální pedagog“, protože ze zkušenosti vím, že jich na běžných školách mnoho nebývá. Překvapilo mě, že naopak zcela chybí odpověď „metodik prevence“, protože ten by se měl nejvíce zabývat prevencí a preventivními programy. Také mě překvapilo, že žádný žák nevedl externí organizace, což by mohla být např. o. s. zajišťující přednášky o drogách, sexuálně přenosných chorobách, apod. Velice mě překvapila odpověď „školník“. Nejdříve jsem zvažoval, zda tato odpověď není pouze pokusem adolescenta pobavit a upoutat na sebe pozornost, ale poté mě napadlo, že kamerový systém, zamykání školy a šaten opravdu školníci obstarávají, tudíž ani tato odpověď není zcela neoprávněná.

Z deseti žáků, kteří mají s preventivními programy, ať už v jakékoliv podobě, zkušenosti, dva uvedli, že s nimi nejsou spokojeni.

Průběh programu byl popsán jako setkání se studenty zapojenými do peer programu, kteří s žáky v kruhu (kruhu důvěry) probírají různá témata, jimž je možno se svěřit, kteří jim poradí, apod. Byla také zmíněna setkání se zástupci policie a přednášky. Samozřejmě byl také zmíněn onen kamerový systém a zamykání šaten. Frekvence je v případě peer programu závislá do jisté míry na angažovanosti samotných dětí. Zajímavé je, že v této konkrétní otázce žádný z dotázaných nevedl již výše zmíněnou výuku v rámci např. občanské výchovy.

Další otázka byla zaměřena na možná vylepšení, která by žáci uvítali. Odpovědi byly rozděleny do pěti kategorií:

1. praktická - uzamykatelné skříňky;
2. osobnostní - jiné lidi v peer programu, zkušenější osoby;
3. tematická - více témat, jiná témata;
4. policie - více návštěv policie, více setkání s policií;
5. kategorie frekvence - častější setkávání, další konverzace, více návštěv zástupců peer programu.

Možnosti zlepšení programů se tedy neskrývají v radikálních změnách již nastavených programů, což je zřejmě všeobecně zaběhnutý názor, ale spíše v drobných úpravách týkajících se aktuální frekvence setkávání či osobnostního naladění na aktéry programů prevence.

Volný prostor pro odpovědi měli žáci především v otázce zaměřené na to, co jim na jejich programu prevence opravdu vyhovuje. Nejpřekvapivější odpovědí byl pocit bezpečí. Tato odpověď byla opět spojena s kamerovým systémem. Těžko odhadnout, zda tato odpověď odráží reálný pocit bezpečí, či pouze naučenou frázi, která se s kamerovým systémem do jisté míry pojí. Další odpovědí bylo to, že žákům opravdu vyhovuje uzamykatelná kolárna. Další odpovědi již byly méně materiální - žákům vyhovuje otevřenost starších studentů a jejich přístup, možnost někomu se svěřit a dočkat se tak pomoci, v neposlední řadě jim také vyhovuje seznámení se s kriminalitou. Velmi „dospělou“ odpovědí byla odpověď „pomáhá s dobrou výchovou budoucích generací“. Z odpovědí vyplývá, že přístup rovného k rovnému napomáhá kladnému vztahu k programům prevence. Za úvahu také stojí fakt, že žáci ani v jedné odpovědi nezmínili, že jim vyhovuje např. práce policie, práce učitelů či obsah přednášek, apod.

Další otázka dala žákům prostor k vyjádření toho, co jim opravdu nevyhovuje na jejich programech prevence. Této možnosti využili pouze tři žáci. Ve dvou případech jim nevyhovují studenti, kteří provozují peer program. V jednom případě to potom bylo nezamykání šaten.

Na závěr dostali žáci možnost vyjádřit se k tomu, jak by měl ideálně vypadat preventivní program zaměřený na prevenci kriminality. Vyjádřit svůj názor bohužel využilo minimum studentů, konkrétně čtyři. Jejich odpověďmi bylo:

1. uzamykatelné skříňky;
2. program prevence by neměl vypadat moc nápadně, ale měl by být bezpečný;
3. myslím, že ideální to nebude nikdy, víceméně pro to naše škola dělá maximum;
4. měli by se do něj zapojit žáci již od raného věku.

Na závěr bych rád také uvedl jednu odpověď žáka, který uvedl, že na jejich škole program prevence kriminality nemají, přičemž rozhovor zakončil takto: „mně samotnému je to vcelku jedno, někdo by ho (pozn. program prevence) možná chtěl, ale většinu problémů řeší učitelé a pokud je to závažné, řeší se to s policií, podle mě je takový program zbytečný, stačí, když učitelé třeba o třídních hodinách provedou nějaký výklad“.

Z vyhodnocení výsledků rozhovorů se žáky vyplývá, že žáci považují za hlavní program prevence kriminality technické nástroje používané ke sledování, monitorování a uzamykání cenných věcí. Největší podíl na programech prevence kriminality poté dle uvedených informací mají peer programy a policie, jejichž práce si žáci velmi cení a uvádějí dokonce potřebu navýšit frekvenci setkávání.

8. Ideální preventivní program

Ze získaných informací ohledně aktuálně probíhajících preventivních programů na školách vyplývá, že základním rysem je nedostatek finančních prostředků, nedostatek prostoru pro vzdělávání učitelů, které by bylo finančně ohodnoceno a nemuselo by být provozováno samostatně učiteli v rámci jejich volného času, a že žáci oceňují především spolupráci s policií (městskou nebo ČR) a se zástupci peer programu.

Na základě těchto informací bych rád upozornil na výše popsany preventivní program Malá policejní akademie, který by mohl sloužit jako ideální předloha pro programy prevence kriminality u dětí a mládeže.

Jelikož byl tento program velkým projektem několika složek na místní i státní úrovni, je jasné, že finanční prostředky na něj se našly jednodušeji než na menší projekty, které musí konkurovat ostatním projektům v místě působení dané školy či organizace. Pokud by tedy vznikl obdobný program, případně i plošně platný - např. pro celou Českou republiku, financování by jistě bylo vyřešeno jednodušeji - alespoň z hlediska samotných škol, které by nemusely složitě shánět finanční prostředky na sebemenší aktivitu. Financování by mohlo být zajištěno např. spoluprací několika ministerstev - ministerstva zdravotnictví, ministerstva vnitra a samozřejmě i ministerstva školství.

V této souvislosti bych rád uvedl další rys ideálního preventivního programu. Takový program by totiž měl mít minimálně tři složky - prevence na poli zdraví a zdravého životního stylu, prevence praktická - návštěva různých zařízení, zrealnění informací podávaných médií, praktický styk s líbivě prezentovanou skutečností, a prevence školní - tedy výuka, vzdělávání,

výchova, vše samozřejmě ve spolupráci s odborníky - OSPOD, policie ČR či městská, kurátoři, peer programy, apod.

Propojení všech tří složek by mělo napomoci sjednocení všech probíhajících programů, ucelení celého systému a jednodušší orientaci dětí i učitelů na poli prevence.

Samozřejmostí ideálního preventivního programu by měla být jedna či dvě osoby, dle velikosti školy i více osob, které by tento program měly na starosti, zajišťovaly by jeho chod a byly by jakýmsi styčnými pracovníky preventivních programů. Tato síť by vytvořila velkou základnu, z které by mohly vycházet např. nápady na zlepšení, možnosti pomoci dalším školám, spolupráce napříč resorty, apod.

Nutností takového programu prevence by samozřejmě musela být schopnost zaujmout cílovou skupinu, udržet jejich zájem, splnit jejich očekávání a zajistit, že tento program budou brát vážně. Tato složka by zcela pochopitelně byla nejhůře splnitelná, jelikož nikdy není možné vyjít všem vstříc a všem vyhovět. A právě proto by měly být nastaveny možnosti, jak v těchto situacích reagovat, na koho se obrátit, jak program vylepšit, apod.

Z hlediska učitelského i z hlediska metodiků školní prevence by nutností bylo zapojení rodičů. Z pochopitelných důvodů by se ideálně jednalo především o přednášky, besedy, rozdávání informačních letáček např. při třídních schůzkách, rozhovory s třídními učiteli, apod.

Neopomeňme dodat, že spolupráce rodičů nemůže být realizována ve chvíli, kdy učitelé či školní metodikové prevence jako zástupci školy nemají vůči rodičům dostatečnou autoritu a nemají žádné nástroje, jak rodiče ke spolupráci v krajní situaci „donutit“.

Ideální preventivní program by měl procházet celou výukou, všemi předměty, nenásilně by se měl zapojit do každého dne stráveného ve škole. Neměl by samozřejmě děsit žáky, způsobovat panický strach, úzkostné stavy či paranoidní představy o neustále hrozícím nebezpečí, apod. Měl by jednoduše z ochrany vlastní osoby, vlastního majetku a osob kolem nás udělat součást každodenního života. Měl by děti učit obezřetnosti a zdravé míře nedůvěry.

Ideální preventivní program by měl také naučit děti, že nebezpečí nehrozí jen ze strany zlodějů, ale že existují i lidé, kteří je mohou zmanipulovat, využít jejich slabých stránek a navádět je k nezákonným činům. Měl by dětem ukázat, co je správné a co ne. V případě, že by se v souvislosti s těmito prvky vyskytl problém, měl by ideální preventivní program mít připravené cesty, jak tento problém vyřešit - např. možnost psychoterapie, sanace rodiny, pomoc OSPOD, apod.

V ideálním preventivním programu by měly být striktně dodržovány požadavky na vzdělávání školních metodiků prevence. Každý by měl minimálně absolvovat povinný vzdělávací kurz akreditovaný MŠMT. Ideálně by měl také vzniknout plnohodnotný bakalářský program zaměřený na vystudování oboru prevence kriminality a práce školních metodiků prevence na základních, případně i středních školách.

V neposlední řadě by práce školních metodiků prevence měla být finančně dostatečně ohodnocena.

Závěr

Kriminalita dětí a mládeže, jak bylo dokázáno v předložené bakalářské práci, není pouze mýtem či fenoménem, který je aktuálně probíraný především médii. Jedná se o zcela reálnou záležitost, která do jisté míry odráží i aktuální stav naší společnosti.

Celá situace tvoří tzv. začarovaný kruh. Děti jsou ovlivňovány svým okolím, rodinou, kamarády, vrstevníky, učiteli. Do svého života přenášejí negativní vzorce chování a tak se vše opakuje znova a znova cyklicky kolem dokola.

Tato cykličnost dle mého názoru není vymyšleným pojmem, ale reálným faktem. Pokud by žádný problém nebyl evidován, nevznikaly by různé programy prevence, v neposlední řadě pak také ani programy prevence kriminality dětí a mládeže.

Jak z prezentované literatury vyplývá, kriminalita dětí a mládeže je aktuální téma, kterému je věnováno mnoho času odborníky, psychology, kriminalisty i kriminology. Součástí řešeného tématu pak samozřejmě musí být i nástroje, kterými se proti tomuto negativnímu jevu vyskytujícímu se ve společnosti dá bojovat.

V dnešní době již prevence není pouze abstraktním pojmem. V dnešní době je prevence důležitým pojmem skloňovaným na městské, krajské i státní úrovni.

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit a zanalyzovat situaci ohledně prevence kriminality dětí a mládeže v rámci školy a na základě zjištěných informací pojmenovat ideální program prevence kriminality dětí a mládeže.

Dále bylo stanoveno několik dílčích cílů. Prvním z nich bylo popsání preventivních programů, které probíhají na základních školách v Českbudějovickém regionu, a sice na základě získaných informací od školních metodiků prevence. Z uvedených odpovědí vyplynulo, že prevence probíhá z převážné části formou spolupráce s odbornými pracovníky pracujícími mimo školu, kteří do školy docházejí a formou přednášek a besed naplňují cíle prevence kriminality.

Druhým dílčím cílem předkládané práce bylo na základě zjištěných informací od učitelů popsat situaci učitelů v rámci prevence kriminality dětí a mládeže, definovat jejich možnost a na ně kladené nároky. Překvapujícím zjištěním bylo, že učitelé jsou v souvislosti s prevencí kriminality dětí a mládeže na svých školách v Českobudějovickém regionu poměrně spokojeni. Jedinými výhradami snad jsou omezená práva učitelů a neochota rodičů spolupracovat.

Třetím dílčím cílem bylo na základě informací od žáků devátých tříd škol v Českobudějovickém regionu pojmenovat výhody a nevýhody preventivních programů na jejich školách. Získané informace se rozcházejí s mými domněnkami ohledně tohoto tématu. Děti jsou v prevenci zaměřeny především na ochranu soukromého majetku a svého zdraví a bezpečí, přičemž poměrně málo vnímají reálnou hrozbu toho, že by se samy někdy mohly podílet na páchání trestné činnosti. Dle informací získaných od oslovených žáků navíc nejsou preventivní programy součástí každé výuky na každé škole, což považuji za velký nedostatek.

Posledním dílčím cílem této práce bylo pojmenovat ideální program prevence kriminality dětí a mládeže. V práci byly představeny obecné rysy takového programu, který by jistě mohl být na našich školách reálně proveditelný, ovšem naše společnost, především z hlediska sociálního a finančního na takový krok zřejmě ještě není připravena.

Informace uvedené v praktické části práce jsou základními výstupy této bakalářské práce, která došla svých cílů a naplnila svou podstatu.

Seznam grafů

Graf č. 1 - Celková kriminalita - 1-14 let, ČR, 2010, 2011.

Graf č. 2 - Celková kriminalita - 15-17 let, ČR, 2010, 2011.

Graf č. 3 - Celková kriminalita - 1-14 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011.

Graf č. 4 - Celková kriminalita - 15-17 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011.

Graf č. 5 - Spáchané činy osobami 1-14 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011.

Graf č. 6 - Spáchané činy osobami 15-17 let, Jihočeský kraj, 2010, 2011.

Seznam použité literatury

Bibliografické zdroje

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3.

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

ĎURIČ, L., BRATSKÁ, M. a kol. *Pedagogická psychológia: Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN 80-08-02498-4.

KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-7067-669-8.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1987. ISBN není. Kód 14-473-87.

LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-016-8.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.

MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminalita v roce 1998*. Praha: IKSP, 1999. ISBN 80-86008-71-1.

MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminalita v roce 2001*. Praha: IKSP, 2002. ISBN 80-7338-009-9.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011 (ve srovnání s rokem 2010)*. Praha: 2012.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: ODBOR PREVENCE KRIMINALITY.
Typy projektů prevence kriminality. Praha: 2007.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství.* Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky.* Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie.* Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-1290-7.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie.* Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe.* Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003. ISBN 80-86568-04-0.

Policejní statistiky za rok 2010, 2011, 2012 (1. 1. 2012 - 30. 4. 2012).

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

UNITED NATIONS. *Resolution A/RES/44/25: Convention on the Rights of the Child.* Adopted: 20th November 1989.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Vyhláška č. 75/2002 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

Archiv MVČR 2008: aktuality/r. 2002. [online]. c2012 [citováno 19. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2002/policak.html>>

Městská charita České Budějovice: NZDM V. I. P. [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/v-i-p/>>

Městská charita České Budějovice: NZDM Srdíčko - Jiloro. [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/jiloro-srdicko/>>

NICM: Národní informační centrum pro mládež. [online]. c2012 [citováno 2. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>>

Občanské sdružení Prevence ve škole. [online]. c2012 [citováno 19. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.prevenceveskole.cz/>>

Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže: Otevřené kluby. [online]. c2012 [citováno 10. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.sasmcb.cz/?page_id=50>

ZKOLA: Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje. [online]. c2012 [citováno 16. 6. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/12342.aspx>>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Otázky pro metodika prevence.

Příloha č. 2 - Otázky pro pedagogy.

Příloha č. 3 - Anketa pro žáky 9. tříd.

Otázky pro metodika prevence

1. Na jaké pozici ve Vaší škole pracujete?
2. Jaké je Vaše vzdělání (kurzy)?
3. Jaké má dle Vašeho mínění škola obecně možnosti při řešení kriminality dětí a mládeže?
4. Setkala se Vaše škola s kriminální aktivitou dětí a mládeže? Popište s jakou.
5. Je Vaše škola zapojena do programů prevence kriminality?
 - a. Ano
 - i. Do jakých programů je zapojena?
 - ii. Popište, jak takový preventivní program probíhá.
 - iii. Kdo jej vede? V případě, že je to "běžný" učitel, jak byl vyškolen pro vedení takového programu?
 - iv. Jak často je program realizován?
 - v. Jaké jsou dle Vašeho názoru slabiny tohoto programu?
 - vi. Kde vidíte jeho silné stránky?
 - vii. Navrhněte nějaká zlepšení.
 - viii. Jak je řešeno financování? Znamená pro školu finanční zátěž?
 - ix. Spolupracujete v rámci preventivního programu i s jinými odborníky? Uveďte s jakými.
 - b. Ne
 - i. Chtěla by Vaše škola realizovat nějaké preventivní programy?
 - ii. Jak by dle Vašeho názoru tento program měl ideálně vypadat?
 - iii. Proč Vaše škola preventivní programy ještě nerealizovala?
6. Účastní se pracovníci Vaší školy nějakých vzdělávacích akcí týkajících se kriminality dětí a mládeže a její prevence?
 - a. Ano
 - i. Jak je řešena finanční stránka věci?
 - ii. Jsou tyto aktivity povinné pro všechny, případně pro koho ano a pro koho ne?
 - iii. Je účast na vzdělávacích akcích pozitivně, např. finančně, hodnocena školou jako zaměstnavatelem?
 - b. Ne
 - i. Měli by dle Vašeho názoru učitelé o účast na takových akcích zájem?
7. Je něco, co byste k výše uvedenému tématu rád/a sám/sama doplnil/a?

Děkuji za Vaše odpovědi a Váš čas.

Otázky pro pedagogy

1. Na jaké pozici ve Vaší škole pracujete?
2. Jaké je Vaše vzdělání?
3. Setkala se Vaše škola někdy s kriminalitou dětí a mládeže? Pokud ano, jak.
4. Jak je na Vaší škole řešena prevence kriminality dětí a mládeže?
5. Jste s tímto systémem spokojeni? Pokud ne, jak byste jej chtěli změnit.
6. Jak jste vzděláni v souvislosti s kriminalitou dětí a mládeže?
 - a. Nijak
 - b. Vzděláváme se sami – jak
 - c. Organizovaně – jak
7. Shledáváte, že máte dostatek prostoru v rámci pracovní doby pro vzdělávání se v oblasti kriminality, sociálně patologických jevů, rizikového chování, apod.?
8. Spolupracujete s odborníky např. z pedagogicko psychologické poradny?
9. S kým řešíte situace spojené s kriminalitou dětí a mládeže?
10. S kým řešíte otázky prevence a preventivních programů?
11. S kým řešíte problémy ve výchově, s kterými se případně u žáků či studentů setkáte?
12. Nabízí Vám škola možnost supervizí?
13. Je něco, co byste rád/a k tomuto tématu doplnil/a?

Děkuji za Váš čas a Vaše odpovědi.

Anketa pro žáky 9. tříd

Pohlaví:

Věk:

1. Co si představíš pod pojmem kriminalita?

2. Setkal/a ses někdy osobně s nějakou kriminální činností – jako oběť?

- a. Ano – s jakou
- b. Ne

3. Setkal/a ses někdy osobně s nějakou kriminální činností – jako svědek?

- a. Ano – s jakou
- b. Ne

4. Víš, v čem spočívá prevence kriminality? Co si pod tímto pojmem vlastně představíš?

5. Probíhá ve Tvé škole nějaký program prevence kriminality?

- a. Ano – jaký:
- b. Ne (pokračuj otázkou č. 11)

6. Pokud ano, kdo se o prevenci ve Tvé škole stará?

- a. Učitel/učitelka, který vyučuje i jiné předměty
- b. Speciální pedagog
- c. Metodik prevence
- d. Zástupce pedagogicko psychologické poradny
- e. Externí organizace
- f. Někdo jiný:

7. Jsi s tímto programem prevence spokojen/a?

8. Jak a kdy probíhá?

9. Uveď nějaké změny, které bys v souvislosti s tímto programem prevence uvítal/a:

10. Co Ti na tomto programu prevence:

- a. Opravdu vyhovuje:
- b. Opravdu nevyhovuje:

11. Pokud ne, přál by sis nějaký program prevence kriminality na své škole?
12. Jak by podle Tebe měl ideálně vypadat?

Děkuji za Tvé odpovědi a za Tvůj čas!